ISSN 1392-74-50
SOTER 2004.12(40)

Bronė GUDAITYTĖ

Juozas Eretas apie Henricho Seuse ir Jono Taulerio mistinį mokymą

Šiame straipsnyje yra aptariama J. Ereto studija „Iš mistikos istorijos", SWTHR (1928, Nr. 2), kurią jos autorius laikė įžanga į „Vokiečių mistinės literatūros istoriją viduriniais amžiais", taip pat analizuojami J. Ereto raštai apie Henriką Seuse, Elzbietą Stagel ir Joną Taulerį (*Heinrich Seuse, Elsbieta Stagel* ir *Johannes Tauler*), išleisti serijoje „Mistinės literatūros studijos" (1929–1930). Remdamasi J. Ereto studijų analize šio straipsnio autorė atskleidžia XIV amžiaus vokiečių mistikos aktualumą.

The author of this article discusses the study *Iš mistikos istorijos*, SWTHR (1928, Nr. 2) that was written by J. Eretas as an introduction to „Vokiečių mistinės literatūros istorija viduriniais amžiais" and analyses his several other writings on Heinrich Seuse, Elsbieta Stagel, and Johannes Tauler which were published in the series „Mistinės literatūros studijos" 1929–1930). The article being based on the analysis of J. Eretas' studies discloses the actuality of German mystics of the fourteenth century.

Įvadas

Reikšminga XIV amžiaus srovė – *misticizmas* – tapo intensyvėjančio dvasinio gyvenimo, kurio nebetenkino intelektinis problemų traktavimas, išraiška. Misticizmu taip pat reiškėsi vis stiprėjantis individualizmas. Jam nepakako visuotinių religijos formų. Misticizmu ieškota asmeninio santykio su Dievu. Ypač svarbus vaidmuo vėlyvaisiais viduramžiais teko *vokiečių mistikai*. Svarbiausias jos atstovas buvo Mokytojas Ekhartas. Savo mistinį mokslą Ekhartas skelbė sakydamas miniai pamokslus. Ne mokykline, lotynų, o liaudies, t. y. vokiečių, kalba sakomi įkvėpti pamokslai pasiekdavo žmones. Tai buvo viena iš galingos mistinio religingumo bangos, XIV amžiuje užliejusios Vidurio Europą, apraiškų. Ji apėmė daugybę žmonių, iš jos kilo įvairiausios „bendruomeninio gyvenimo" ir „Dievo draugų" sąjungos. Pagrindinės Mokytojo Ekharto skelbiamos idėjos – panteistinis Dievo ir sielos tapatinimas, idealistinė materialaus pasaulio samprata, mistinė pažinimo bei žmogaus tikslo samprata – buvo nenaujos, tačiau retai kada taip visapusiškai kaip Ekharto filosofijoje išplėtotos. Panteizmas, pripažįstantis vien dieviškąją būtį, bei introspekcinė pozicija, anot kurios, tą būtį galima aptikti vien tik savo sieloje, ir po Ekharto liko vokiečių mistikos savastis. Tačiau dabar jai atstovavo veikiau ne spekuliatyvūs mąstytojai, bet pamokslininkai praktikai. Šiuo atžvilgiu minėtini tiesioginiai Ekharto mokiniai – *Jonas Tauleris* iš Strassburgo (1300–1361) ir asketas *Henrichas Seuse* iš Konstanco (1300–1365), abu priklausę dominikonų ordinui.

XX a. Lietuvoje apie šiuos vokiečių mistikus pirmasis prabilo dr. Juozas Eretas, skyręs jiems keturias *vokiečių mistinės literatūros* studijas.

Šio straipsnio objektas – J. Ereto *vokiečių mistinės literatūros* studijos, skirtos Ekharto mokiniams *Henrichui Seusei* iš Konstanco ir *Jonui Tauleriui* iš Strassburgo. Straipsnio tikslas – aptarti J. Ereto *vokiečių mistinės literatūros* studijas ir pateikti *Henrichui Seuse* ir *Jonui*

Tauleriui skirtų studijų analizę. Uždaviniai – apžvelgti dr. Juozo Ereto mokslinę veiklą Lietuvoje; aptarti J. Ereto atrasto „viduramžių dvasios lobio" – mistikos aktualumą; pagvildenti J. Ereto veikalą „Iš mistikos istorijos. Trumpa mistikos istorijos apžvalga nuo primityviųjų tautų iki Ekharto, kaip įžanga į 'Vokiečių mistinės literatūros istoriją viduriniais amžiais'"; panagrinėti pirmąją mistinės literatūros studiją „Heinrichas Seuse ir Elsbieta Stagel", antrąją „Heinrich Seuse (Suso)" ir trečiąją „Jonas Tauleris iš Strassburgo". Metodas ir literatūra: tiriamosios medžiagos analizė, remiantis J. Ereto „Studijomis apie mistinę literatūrą" ir pagrindiniais šaltiniais.

Juozas Eretas: jaunimo mokytojas, profesorius ir rašytojas

Dr. Juozas Eretas (1896–1984) 20 a. akademinei kartai žinomas kaip Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto profesorius (1922–1940) ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys. Apie Juozą Eretą jau nemažai rašyta. Vieni autoriai žavisi nenuilstama profesoriaus veikla po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje ir po Antrojo pasaulinio karo užsienyje. Kiti daugiau dėmesio skiria aptarti profesoriaus mokslinę veiklą.

J. Eretas, gimęs Šveicarijos mieste Bazelyje, savo antrąja Tėvyne laikė Lietuvą. Kas paskatino jį baigiantis I pasauliniam karui grįžti į Lietuvą? Meilė Lietuvai ir jos žmonėms? Jonas Grinius rašo, kad pats J. Eretas ne kartą viešai prisipažino, jog „mylėjo Lietuvą ir jos žmones dėl to, kad matė lietuvius nelabai vertinančius pinigą"[1]. Žinoma, jog dr. Juozas Eretas 1918 metais buvo pakviestas į Veneciją dėstyti germanistiką, tačiau dėl ankstesnės pažinties su lietuviais studentais Freiburgo universitete nusprendė vykti į Lietuvą. Antroji priežastis, paskatinusi rinktis Lietuvą, buvo Mažosios Lietuvos patrioto Mykolo Ašmio, kuris buvo atvykęs į Šveicarijos kalnus gydytis džiovos, priešmirtinis prašymas užimti jo vietą Lietuvoje. „1919 metais vykau Lietuvon, bandydamas vykdyti mirusio draugo testamentą. Kažin ar aš be graudenančių mirštančio Mykolo maldavimų būčiau vykęs ir pasilikęs nuteriotame svetimame krašte, kur manęs – be džiaugsmingų valandų – laukė kalnas nemalonumų bei nusivylimų"[2].

Skaudžiausias nusivylimas J. Eretui, be abejo, buvo jo atleidimas 1931 m. iš universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto, kuriame išdirbo devynerius metus. Tiesa, po dešimties mėnesių jis sugrįžo į Vytauto Didžiojo universitetą, tačiau valdančiųjų pažemintas galėjo eiti tik vyresniojo asistento, bet ne profesoriaus pareigas, tuo pačiu gaudavo žymiai mažesnį atlyginimą, kurio neužteko šeimai išlaikyti. Atsižvelgdama į tokią neteisybę, Lietuvių katalikų mokslo akademija skyrė profesoriui mėnesinį priedą, kad šis idealistas galėtų bent kukliai pragyventi ir dirbti tą patį darbą. Profesorius su didžiausia energija dirbo iki 1940 m. liepos 14 d., kai komunistai (A. Venclova) uždarė Teologijos-filosofijos fakultetą ir jį kartu su rektoriumi S. Šalkauskiu bei kitais profesoriais atleido iš universiteto. Ir pirmasis, ir antrasis atleidimai įvykdyti ne mokslo ir ne pedagoginiais sumetimais – pagrindinė priežastis buvo dr. J. Ereto iškili asmenybė, jo kultūrinė iniciatyva, ištikimybė krikščioniškiesiems ir demokratiniams principams bei didelė įtaka visuomenei, ypač akademiniam jaunimui.

Studentai ypač vertino prof. J. Ereto *vokiečių literatūros* paskaitas. Dr. Jonas Grinius prisimena, jog prof. Eretas savo paskaitose, palyginti su kitais profesoriais, mažai perteikdavo sisteminių žinių (faktų, datų). Tačiau pats dr. J. Eretas tai suprato ir ne kartą sakė, kad nelaiko savo uždaviniu perteikti studentams kiekviename vokiečių literatūros vadovėlyje randamas žinias. Dr. J. Eretas stengdavosi studentus supažindinti su teorijomis, su tyrimo metodais, atverti perspektyvą, pažadinti vaizduotę, kad

studentai patys vienu ar kitu klausimu užsidegtų.[3] Dr. Jonas Grinius rašo: „Nors nuo studentavimo laikų jau yra praėję beveik 50 metų, tačiau dar gerai atsimenu, kaip kolega Juozas Paukštelis vertino profesoriaus Ereto paskaitas. Išeidamas iš auditorijos po vienos jų man jis maždaug šitaip kalbėjo: šiandien per paskaitą aš į sąsiuvinį nedaug ką užsirašiau, tačiau nesu tuščias, o kažin kaip įkvėptas. Tas Eretas vis dėlto pašėlęs: savo žodžiais jis moka įkvėpti vaizduotę mąstyti"[4]. Per J. Ereto seminarus studentai negalėdavo simuliuoti, nes profesorius kiekvienam duodavo pakankamai darbo ir reikalaudavo jį labai gerai atlikti. Kas pasirodydavo nesąžiningas arba lengvabūdis, susilaukdavo tokios aštrios kritikos, kad ji ilgai neišdildavo iš atminties.

J. Ereto studijos iš *vokiečių literatūros* pasirodo atskirais leidiniais nuo 1927 metų. Būtina paminėti du veikalus apie Goethę, parašytus 100-ųjų mirties metinių proga: „Jaunasis Goethe" Kaunas, 1932 ir „J. W. Goethe", Kaunas, 1933. Tai vienintelės knygos lietuvių kalba apie šį žymų naujųjų laikų vokiečių poetą bei rašytoją, kuris dažnai lyginamas su žymiuoju viduramžių italų poetu Dante Alighieri.[5]

Prof. J. Eretas savo veikaluose apie Goethę žvelgė į jį žmogiškai: per daug neaukštino jo teigiamybių ir nenuslėpė silpnybių. Tai buvo objektyvi studija, parašyta moksliškai santūriai ir su reta estetine kultūra. Tačiau nei prie šių veikalų, nei prie profesoriaus parašytos senosios vokiečių literatūros istorijos neapsistosime, nes juos įvertinti reikėtų vokiečių literatūros specialisto. Daugiausia dėmesio skirsime prof. J. Ereto *vokiečių mistikų* monografijoms.

Viduramžių dvasios lobis – vokiečių mistinė literatūra

Profesorius dr. Juozas Eretas rengdamasis vokiečių literatūros kursui, skaitytam Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyriuje, atrado, pasak jo, „neopagonistinių srovių (renesanso, humanizmo, klasicizmo, natūralizmo) ir jų garbintojų legionų taip negailestingai nustumtą *vidurinių amžių dvasios lobį*"[6]. Iš lemtingo nusistatymo grąžinti tai, kas buvo sąmoningai atmesta, ir tuo pačiu ištaisyti kažkada kitų padarytą klaidą greta kitų raštų atsirado studija apie *mistinę literatūrą*. Mistinės literatūros studijas J. Eretas laikė svarbiomis ne tik savo mokslinėje veikloje, bet ir visoje vokiečių literatūros istorijoje.

Mokslininkai paprastai vengia kalbėti apie mistiką. Teorinio proto šalininkai nemėgsta fenomenų, kurie, užuot atsivėrę objektyviam žvilgsniui ir paklusę logikos dėsniams, įvilioja į vis tirštesnę miglą ar net visišką tamsą. Tačiau mokslininkai sykiu supranta, kad patys tikriausi ir svarbiausi dalykai netelpa vien tik į logikos ir proto ribas. Teorinis protas niekada nepajėgė ir nepajėgia atsakyti į būties klausimus, jis neatskleidė ir neatskleidžia tikrovės ir prasmės pagrindo. Susidūręs su šiais klausimais mokslas atsiduria tarsi bekraštėje dykumoje ir jam pačiam lieka neaišku, kas yra ta tikrovė ir ta tikrovės prasmė, kurią jis bando pažinti, tačiau ji pasirodo tik trumpam ir, bandant ją sugriebti sąvokomis,[7] ji tarsi viliojantis ir apgaunantis miražas staiga vėl išnyksta.

Iš tikrųjų nėra tokių sąvokų, kuriomis remdamiesi galėtume susikurti tikrovės vaizdą savo sąmonėje (nors paprastai mes nuolat tai darome). Tikrovė nėra būtybė, kurios egzistenciją galėtų patvirtinti mūsų mintys, – ji yra *realybė*. Todėl dažnai mes ją pažįstame nesąmoningai ir prarandame galimybę ją pažinti, atkakliai tvirtindami, kad ją pažįstame. Taigi galima teigti, kad ieškant tikrovės turi egzistuoti tam tikra teorinio proto alternatyva.

Jeigu mokslas apsiriboja ir rūpinasi tam tikra tikrovės *dalimi*, pvz., fizika tyrinėja gamtą, medicina – kūną ir t. t., tai šiame įvairovės pasaulyje egzistuoja tokia žmo-

gaus giminės „rūšis", atstovaujanti tikrai „keistam" asmenybių tipui, kuri pažįsta tikrovės *visumą*. Tokių asmenų galima sutikti rytuose ir vakaruose; antikos amžiais, viduramžiais ir moderniaisiais laikais. Šie žmonės kalba apie tikrovę, paneigdami įprastą loginiu mąstymu pagrįstą pasaulio tvarką. Jiems tikrovė rūpi ne kaip *duotas* tyrinėjimo *objektas*, bet kaip atsiverianti *galimybė* ją *pažinti* tikroje gyvenimo *realybėje*. Jiems rūpi vienintelis dalykas: rasti „kelią už", o gal „kelią atgal" į pačią pradžią. Dar keisčiau, kad šį *kelio* ieškojimą, kurį galima pavadinti ir kitaip – nenumaldomu absoliučios tiesos troškimu ir jos siekimu – jie laiko visa savo gyvenimo prasme. Šis nesibaigiantis ieškojimas iš jų pareikalauja nepaprastai daug pastangų ir didelės energijos. Žvelgiant iš šalies, jų gyvenimas panašus į milžinišką auką, kuri atrodo per didelė netgi labai stipriam (ir kūniška, ir dvasine prasme) žmogui. Visa tai netiesiogiai atskleidžia jų pasirinkto kelio aktualumą ir tikrumą, kuris egzistuoja tiesioginėje komunikacijoje tarp žmogaus dvasios ir vienintelės Tikrovės, filosofų vadinamos Absoliutu, o teologų – Dievu. Šioje dvasios vienovėje žmonės, vadinami *mistikais*[8], mato aukščiausią Tiesą, kuri yra žmogaus didžiausių troškimų objektas ir visų ieškojimų tikslas. Deja, nemistikai dažnai nesutinka su jų teiginiais. Tačiau mistikai, anot Underhill, yra „dvasinio pasaulio pionieriai ir mes, nieko apie tą pasaulį nežinodami, vis dėlto negalime neigti jų tyrinėjimų pagrįstumo"[9]. Tiesiog mes stokojame drąsos išklausyti kalbančius kitaip negu mes, gyvenančius kitaip negu mes, žinančius kelią, vedantį į tikrovę iš „Platono olos".

Kad teisingai suprastume tai, ką jie kalba, reikia, anot jų, *išvalyti* savo intelektą, t. y. atsisakyti vien tik „regimojo pasaulio" tikrovės, atsisakyti nuomonės, kad tik mokslas yra realus, o metafizika – abejotinas dalykas. Mes turime palikti savo kritinę poziciją ir nusileisti, kaip mistikai sakytų, „į savo sielos dugną", „į savo buvimą niekuo", į tuščią pirmapradę būseną, nuo kurios viskas prasideda, ir tik iš ten klausti, koks yra visų patirčių pagrindas. Mistikai – Mokytojai kalba apie tikrovės pažinimą ne *kalbėdami apie* ją, o *rodydami kelią*, kuriuo kiekvienas pats turime nukeliauti iki tikrovės, o nukeliavęs pats ir patirti tą tikrovę. Tiktai tuomet bus įmanoma suprasti tai, kas ir turėtų būti suprasta. Beje, *ėjimas pėsčiomis* reikalingas ne tam, kad ateityje būtų sukurta dar viena teorija, o mokslas praturtėtų naujomis idėjomis apie tikrovę. *Ėjimo pėsčiomis* mums reikia, kad išmoktume gyventi tikrą, be etikečių ir kaukių, ne slystantį paviršiumi, bet dėmesingą ir atvirą gyvenimą, sutelktą į dabarties išgyvenimą, į dabarties akimirkos patirtį.

Visa tai, ką dabar aptariame, Eretas pavadino *dvasios lobiu*, kuris „nėra su jokiais laikais surištas ir kuris nekeičia savo esmės ir randasi visur"[10].

Apie Ereto mistinės literatūros studijas

Yra daugybė misticizmo apibrėžimų ir įvairių būdų bent kiek su šiuo fenomenu susipažinti. Vienas iš būdų – konkrečiai susipažinti su vienu ar keliais tos pačios srities autoriais, įsiklausyti į tai, *ką* jie nori mums pasakyti, *kokį* kelią jie nurodo ir *kaip* pataria keliauti. J. Eretas kelerius metus studijavo žymiausių viduramžių dominikonų pamokslininkų Mokytojo Ekharto, Henricho Seuse (Suso), Jono Taulerio mistinį mokymą.

Per dvejus metus (1929–1930 m.) J. Eretas parašė keturias mistinės literatūros studijas. Pirmoji „Heinrichas Seuse ir Elsbieta Stagel" dedikuota žymiam XX a. pr. mistinės literatūros tyrinėtojui, tuo metu dirbusiam Šveicarų Freiburgo universitete, prof. dr. W. Oehliui. Antroji – „Heinrich Seuse (Suso). Jo gyvenimo aprašymas ir jo mistinės spekuliacijos traktatas „Das Buechli der Warheit" (Sein Leben und sein „Bchlein

der Wahrheit")". Trečioji – „Jonas Tauleris iš Strassburgo. Jo gyvenimo aprašymas ir dešimts išverstų bei komentuotų jo pamokslų (su vienu žemėlapiu ir 6 paveikslais)". Ketvirtoji – „Meister Eckehartas iš Hochheimo. Gyvenimas – byla – mokslas (su vienu žemėlapiu ir 6 paveikslais)". Yra dar viena J. Ereto studija „Iš mistikos istorijos", kurią autorius buvo įvardijęs „Trumpa mistikos istorijos apžvalga nuo primityviųjų tautų iki Eckharto, kaip įžanga į 'Vokiečių mistinės literatūros istoriją viduriniais amžiais'", SWTHR (1928, Nr. 2). Autorius šio „rašinio"[11] sukūrimo priežastį nusako labai aiškiai ir paprastai: „Prirengiant mistiką liečiančias paskaitas spaudai, radosi gyvo reikalo paaiškinti jas tam tikru, visai trumpu Eckehart'o ir jo pasekėjų *mistikos šaknų* nagrinėjimu"[12]. Taip atsirado „įvadas" į minėtas mistinės literatūros studijas.

Jeigu bandytume šiuos veikalus aprėpti vienu ypu, pamatytume, jog juos vienija ne vien bendra mistinė tematika. Kartu paimti šie veikalai sudaro tam tikrą trikampio formos kompoziciją, kur kiekviena atskira kraštinė ir kiekvienas atskiras kampas be galo svarbus bendrai visumai. Trikampio pagrindą atitinka „Trumpa mistikos istorijos apžvalga nuo primityviųjų tautų iki Eckharto" („Iš mistikos istorijos"), trikampio šonines kraštines – Seuse ir Taulerio mistika, o trikampio viršūnę – Mokytojo Ekharto mistinis mokymas.

Be Mokytojo nebūtų ir jo sekėjų, tačiau Eretas teigė, kad: „Eckehartas ir savo kalba ir turiniu dideliu laipsniu priklauso nuo pirmiau buvusių krikščioniškų mistikų ir net nekrikščioniškos mistikos atstovų, ir tai kartais tokiu mastu, jog svetimas turtas žymiai viršija savąjį. Dėl to, pav., Eckeharto, Seuses, Taulerio ir kitų mistikos šaknų reikia ieškoti svetur. Vokiečių žemėje nuo XII-ojo šimtmečio sujungiami visi tie mistiniai spinduliai į vieną tvirtą ir maloniai šildančią šviesą"[13].

J. Eretas ne be reikalo pasitelkia šviesos ir spindulių metaforą. Mokytojo Ekharto ir jo sekėjų mąstymą, kurį Eretas pavadina „maloniai šildančia šviesa", formavo ne vien Tomas Akvinietis ir Albertas Didysis – pagrindiniai to meto dominikonų mokytojai. Ekharto mokyme atsispindi ir neoplatonizmas, ir aristotelizmas (Tomo Akviniečio mintijimas), ir krikščioniškoji, ir, anot Ereto, „pagoniškoji" mistika. Apskritai Ekharto mokyme mistika ir scholastika įgauna bendrą „ekhartiškąjį" pavidalą. Pažvelkime dar įdėmiau. XIII a. tarp savęs varžėsi dvi galingos vienuolijos – pranciškonų (Oksfordas), pirmumą teikusi *valiai* (ypač meilei), ir dominikonų (Paryžius), pirmumą teikusi *intelektui*. Pranciškonai atstovavo senajai *nominalizmo*[14] tradicijai, o dominikonai buvo *realizmo*[15] atstovai. XIV a. šalia šių pagrindinių srovių atsiranda naujosios – *kriticizmas* ir *misticizmas*, praturtinusios viduramžių filosofiją naujomis idėjomis. *Kriticizmas* buvo plati ir daugiašakė srovė (įtakingiausias atstovas – Ockhamas). *Misticizmas*, šios epochos metu labiausiai suklestėjęs Vokietijoje, priskiriamas Mokytojui Ekhartui. Kas būdinga *misticizmui*?

Ankstesniais viduramžių laikotarpiais buvo įvairių *misticizmo* atmainų, tačiau XIV a. misticizmas tapo intensyvėjančio *jausminio* gyvenimo, kurio jau nebetenkino intelektinis problemų traktavimas, išraiška. Juo taip pat reiškėsi vis stiprėjantis *individualizmas*, kuriam nepakako visuotinės religijos formų ir kuriuo ieškota asmeninio santykio su Dievu. Taigi Ekhartas nebuvo aklas senosios dominikonų mokyklos sekėjas, jo mokymas įgavo kitokią kryptį. Ekhartas pirmenybę ėmė teikti ne aristoteliškajai, o platoniškajai, idealistinei tradicijai. Beje, jis nebuvo pirmasis dominikonas, pasukęs į neoplatonizmą ir misticizmą; jo pirmtakas buvo Alberto Didžiojo mokinys Teodorikas Freibergietis. Taip pat paminėtinos vienuolės – Hildegarda Bingenietė[16] ir Mechtilda Magdeburgietė[17]. Jos taip pat laikomos vokiečių mistikos pradininkėmis.

Grįžkime prie J. Ereto, siūlančio „leistis į tolimą kelionę: susekti, kas per vieni tie svetimi spinduliai ir iš kokių versmių jie trykšta"[18] Savo „tolimą kelionę" Eretas pradeda nuo *nekrikščioniškosios mistikos* pradų primityviųjų tautų religijose. Pirmuosius mistinius elementus aptinka šamanizme ir indų brahmanizme, neaplenkia arabų ir persų mistikos. Graikų mistikos šaltiniu laiko *dionisiškąsias* ir *orfiškąsias* misterijas, pasižyminčias šiurpulingu gaivališkumu ir nesąmoningumu. Tų misterijų idėjas iš dalies perėmė graikų filosofai Pitagoras ir Empedoklis, gyvenę iki Platono. Platono mokyme mistika liaujasi būti gamtos dalimi, ji tampa asmens, individo mistika. Neoplatonizmas atgaivino Pitagoro mokslą apie sielos išsilaisvinimą iš kūno.

Tuo pačiu tikėjo Palestinoje įsikūrę vienuoliškai gyvenantys *esenlečiai*, tikėjęsi už savo asketinį gyvenimą būti apdovanoti pranašystės dovana. Filonas Aleksandrietis skelbia ypatingą Dievo transcendenciją. Tvirtindamas, jog tik netekęs sąmonės ekstatiškas žmogus galįs pasiekti dievybę, jis išstumia graikų mistiką iš tradicinių vėžių ir tampa vienu reikšmingiausių mistikos grandinės narių.

Filono mokymą užbaigia Plotinas ir jo sekėjai. Plotinas įveda į filosofiją naują aukščiausią principą, pavadintą *viršesminiu*. Šį aukščiausią principą galima pasiekti keturiais laipsniais, kurių paskutinis – ekstazė. Kad šis tikslas būtų pasiektas, reikia askezės, padedančios sielai kilti aukštyn. Plotino sekėjas Porfyrius platina jo mokslą vakarų, o Amelius – rytų kraštuose. Jamblichas įveda neoplatonizmą Sirijoje. Proklas užbaigia Plotino sistemą, kritikuoja atsiradusią krikščionybę.

Antrąją „Trumpos mistikos istorijos apžvalgos" dalį Eretas skiria *krikščioniškajai mistikai*. Jis pradeda nuo *judaizmo*, – kurio įtakos veikiamai teko formuotis jaunajai krikščionybei. Judaizmas mažai turi mistinių elementų. Kristus, skelbiąs tvirtos, dėl kitų pasiaukojančios meilės gyvenimą, taip pat nėra mistikas. Krikščionybė, ragindama tikėti Dievą, mažai reikšmės teikia tokioms mistikos priemonėms kaip ekstazė, intuicija ir t. t. Nors apaštalų laikais tvirtas tikėjimas Kristaus dieviškumu ir žmogiškumu buvo aukščiausia religinio gyvenimo norma, tačiau sąsaja su mistika, Ereto manymu, galima laikyti Šventosios Dvasios dovanas – charizmas. Šv. Paulius įspėja krikščionis vengti misticizmo, blaiviu protu žiūrėti į Dievo apreiškimus ir vykdyti jo mokslą. Tačiau aiškius mistinius elementus aptinkame šv. Jono evangelijoje. Anot Jono, Dievas yra dvasia, kurią reikia pažinti. Jis kalba apie *Logos*, kuris buvo nuo pat pradžios. Nors šis *Logos* mokslas, kaip ir daugybė jo vartojamų posakių, yra pasiskolinti iš helenizmo, tačiau tai, kad žmogus gali susivienyti su Dievu, liudija pats Kristaus gimimas. Žmogus su Dievu susietas kaip kekė su vynmedžiu. Šv. Jonas kalba apie vynmedį (Dievas) ir jo šakeles (žmonės), išreikšdamas *mistinę vienybę (unio mystica).*

Graikų Bažnyčios krikščionys irgi stengėsi moksliškai pagrįsti savo tikėjimą ir auklėti krikščioniškos dvasios inteligentiją. Žymiausias Aleksandrijos krikščionybės atstovas Klemensas Aleksandrietis savo gyvenimo uždaviniu laikė statyti mokslinius krikščionybės rūmus. Nors pats nebuvo mistikas, tačiau daug ką skolinosi iš helenistinio misticizmo. Mokė, jog siela gali susivienyti su Dievu tik išsivadavusi iš juslių vergijos. Jo mokinys Origenas toliau tęsė savo mokytojo pradėtą darbą. Nuo III šimtmečio atsiskyrėliai patraukia iš Egipto į dykumas. Jiems vadovauja Pachomijus, Bazilijus ir kt. Nusprendę svarbiausiu savo uždaviniu laikyti dvasinio gyvenimo ugdymą vienuolynai tampa nepaprastais dvasiniais centrais. Vienuoliškosios mistikos žymiausias atstovas – Makarijus Egiptietis.

VI šimtmečio pradžioje nežinomas autorius, pasinaudodamas Proklo ir kitų raštais, pasivadinęs Dioniso Areopagiečio var-

du, sudarė tokią mistinę sistemą, kuria norėjo palenkti neoplatonikus į krikščionybę. Šios falsifikacijos pagrindinė mintis, jog žmogus sudievinamas iš Dievybės trykštančia šviesa. Visas pasaulis sudarytas iš dviejų hierarchijų: dangiškosios ir žemiškosios, kurių viršūnėje – Dievas, aukštesnis už Trejybę ir Vienybę. Trimis laipsniais siela jungiasi su Dievu: apsivalymu, apšvietimu ir regėjimu. Pseudodionizo poveikis tiek Graikijos, tiek Romos Bažnyčiai buvo milžiniškas, iki naujausių laikų jis buvo laikomas *krikščioniškosios mistikos tėvu*. Jo idėjas platino Maksimas Išpažinėjas, sujungęs Pseudodionizą su Škotu Eriugena.

Romos Bažnyčios mistikos istoriją Eretas pradeda nuo šventojo Augustino, kuris, patyręs išorinio pasaulio niekingumą, tesidomi vidiniu gyvenimu. Svarbiausios temos: Dievas ir siela; Dievą mylinčią ir entuziastingai Jo siekiančią sielą Dievas apdovanoja *įkvėpimo malone* (*gratia inspirationis*); Jos padedami galime nors trumpais akimirksniais *„ragauti Dievą"* (*frutio Dei*). Šventasis Augustinas vietoj ankstyvesnės regėjimo mistikos kuria naują – meilės mistiką.

Jonas Škotas Eriugena, žymiausias IX šimtmečio mokslininkas, išverčia Psedodionisijaus ir Maksimo Išpažinėjo raštus į lotynų kalbą, plačiai atverdamas jiems duris į Vakarų pasaulį. Savo veikaluose Eriugena atskleidžia, kiek jis pats dvasiniu atžvilgiu tiesiogiai priklauso nuo Psedodionisijaus. Tačiau to meto Romos Bažnyčia mistine spekuliacija nesidomi. Pagrindinis jos dėmesys nukreiptas į sakramentinį gyvenimą. Bažnyčioje įsigali sakramentinė mistika, kurios ateitis siejama su vienuolynų įkūrimu (šv. Atanazas ir šv. Benediktas). Nepaisant to, kad vakariečių prigimtis nelabai linkusi į kontempliaciją, vienuolynuose gimė tam tikra mistinė atmosfera, kurią palaikė Anzelmas Kenterberietis ir Petras Damianis.

XII šimtmetyje Vakarų mistika pasiekia kulminaciją. Pagrindinai atstovai: Bernardas Klervietis ir Hugonas Senviktorietis. Bernardas Klervietis tęsia šv. Augustino pradėtą Kristaus meilės mistiką. Šv. Bernardo mistikos emocionalusis ir individualusis pradai atsiskleidžia jo „Giesmių Giesmės" aiškinime, juo jis davė pradžią *erotinei mistikai*. Dėl stiprios Kristaus meilės pasireiškimų ir mistikai suteiktų naujų elementų jis vadinamas viduramžių krikščioniškosios mistikos pagrindėju.

Greta šv. Bernardo mistikos srityje pasireiškė jo draugas Hugonas Senviktorietis (1096–1141), per trumpą savo gyvenimą suspėjęs tapti žymiu XII šimtmečio teologu. Gerai išstudijavęs Psedodionisijaus raštus ir puikiai komentuodamas gebėjo jį dar labiau sukrikščioninti nei Maksimas Išpažinėjas. Kaip tikras *antrasis Augustinas (Alter Augustinus)*, taip buvo vadinamas dėl savo psichologizmo, kalba apie trejopą žmogaus akį: juslinę (*cogitatio*), protinę (*meditatio*) ir kontempliacinę (*contempliatio*). Tikėjime Hugonas Senviktorietis skiria du svarbius dalykus: *cognitio*, t. y. tas, kas pažįstama tikėjimu, ir *affectus*, t. y. savotiška tikinčiojo sielos atmosfera; tikrasis tikėjimas remiasi *affectus*. Vėliau Hugono mintimis pasinaudojo scholastika, tarpininkaujant jo mokiniui Richardui Senviktoriečiui, pabaigusiam savo mokytojo Hugono mokslą ir papildžiusiam jį naujomis mintimis.

Scholastika ir mistika – tos dvi galingos viduramžių srovės – labiau ne kovojo tarpusavyje, bet viena kitą papildė ir rėmė. Scholastikos atstovas nesibaimindamas galėjo būti mistikasu (Hugonas Senviktorietis, šv. Bonaventūras, Tomas Akvinietis, Dunsas Škotas), o mistikas, nieko neprarasdamas, galėjo naudotis scholastikos mokslo turtais (šv. Bernardas ir kt.). Todėl dažnai viename asmenyje galima aptikti ir scholastinius, ir mistinius pradus.

Krikščioniškosios mistikos šaknys siekia gilius ir plačius vandenis: Platonas – Filonas – Plotinas – Proklas – Pseudodionizas – Maksimas Išpažinėjas – Hugonas ir Richardas Senviktoriečiai – Albertas Di-

dysis – Tomas Akvinietis – užlieja dvasinio gyvenimo laukus, kuriuose ima augti įvairūs augalai, daugiau ar mažiau turintys vieni kitų savybių.

Kaip alternatyvą spekuliatyvios krypties mistikai, kuri Dievo ir sielos vienovės sampratą dažnai nukreipia panteizmo link, Eretas pateikia šventojo Pranciškaus Asyžiečio pavyzdį.[19] Šv. Pranciškus visiškai nėra paliestas pagoniško mokslo. Jo mistika persunkta Evangelijos dvasios. Ji tikrai krikščioniška, praktiška, reikalaujanti sekti Kristaus vargingu gyvenimu ir visiems pritaikyta. Žinodamas, kad visa, kas yra, yra iš Dievo ir yra Jo atvaizdas, todėl begaline meile viską apimdamas šventasis liudija, kad nebūtinai kiekviena mistika turi baigtis panteizmu. Šv. Pranciškus panteistinį pradą, kuris yra daugelio palydovas mistikoje, išplėtojo į tokį gyvą Dievo buvimo gamtoje pajautimą, jog kiekvienas gyvūnas, augalas ir net negyvoji gamta pasidarė geriausi jo draugai – sesės ir broliai. Šv. Pranciškus nelaikė savęs mistiku, bet visu gyvenimu skelbė mistinį susijungimą su Dievu ir išliko gyvu mistikos pavyzdžiu visais laikais.

Paskutinę šio savo veikalo dalį Eretas skiria *vokiečių mistikai.* Vokiečių mistiką jis drąsiai vadina dominikonų mistika. Tačiau čia jis rašo ne apie mums žinomus dominikonų pamokslininkus, o apie jau minėtas moteris vienuoles: Hildegardą Bingenietę ir Mechtildą Magdeburgietę, kurios daug kuo prisidėjo prie vokiečių mistikos formavimo ir brandos. Dar vienai su vokiečių mistika susijusiai moteriai – *Elzbietai Stagel* Eretas skiria savo pirmąją mistinės literatūros studiją. *Elsbieta Stagel* buvo tiesiogiai susijusi su Seuse likimu ir su jo mistinių darbų išlikimu. Taip nuosekliai Eretas sujungia savo įžanginę studiją „Iš mistikos istorijos (Trumpa mistikos istorijos apžvalga nuo primityviųjų tautų iki Ekharto, kaip įžanga į „Vokiečių mistinės literatūros istoriją viduriniais amžiais")" su pirmąja trilogijos dalimi.

Trumpa pastaba – J. Ereto „*Trumpoje mistikos istorijos apžvalgoje*" aptarti filosofai (nuo pat antikos laikų) turėjo tiesioginės įtakos Mokytojui Ekhartui ir jo sekėjams – Seuse ir Tauleriui.

Pirmoji mistinės literatūros studija: Henrichas Seuse ir Elzbieta Stagel

J. Eretas savo pirmąsias mistinės literatūros studijas skiria Ekharto mokiniams. Prie pagrindinio šaltinio Eretas veda per jo ištakas. Galbūt tokį darbo plano pasirinkimą nulėmė tai, jog „Seuses gyvenimo aprašymas nesudarė dideliausių sunkumų. Turime jo mokinės Elsbietos Stagel sustatytą ir jo paties suredaguotą raštą „des susen leben", kuris yra ne kas kita, kaip plati Seuses autobiografija. Kadangi Seuse yra vienas tų retų vokiečių vyrų mistikų, kurio gyvenimas mums yra labiau žinomas, tai ta biografija ne vien patarnauja mums jo paties gyvenimui aprašyti, bet ir iš viso nušviečia anų laikų mistiko kelią ir tuo būdu darosi mums didelė brangenybė"[20]. Taigi Eretas dirbdamas šį darbą turėjo du tikslus: pateikti vokiečių mistinės literatūros kalbos analizę ir tuo pačiu atskleisti istorines mistinio kelio aplinkybes. Viena vertus, Eretas žvelgia plačiu istoriko žvilgsniu – prie esmės keliauja į ją vedančiais aplinkiniais takeliais, kita vertus, Eretas išlaiko skvarbų literatūros analitiko žvilgsnį: pateikia tekstų kalbos analizę, verčia (į lietuvių kalbą) ir interpretuoja pasirinktus tekstus.

Savo pirmąją mistinės literatūros studiją skiria Ekharto mokiniui Seuse. Eretas ir čia išlaiko savo pasirinktą darbo stilių: Seuse mistinio kelio aprašymą Eretas pradeda nuo jo auklėtinės, padėjėjos ir rėmėjos Elzbietos Stagel, tačiau ir apie ją Eretas ima pasakoti taip pat ne iš karto. Pirmiausia jis kaip istorikas ir literatas labai subtiliai aprašo XIII–XIV a. religinį Europos moterų gyvenimą ir jų kelią į mistiką, atskleisdamas tam tikras istorines ir psi-

chologines priežastis, to meto pagrindinę moterų veiklą ir jų siekius, gausių pašaukimų į vienuolyną priežastis ir galiausiai naująjį šventosios tipą, subrandintą tuometiniuose vienuolynuose vyravusios dvasios. Eretas rašo: „Beveik visos šventosios anų laikų moterys yra mistikės kaip, pav., Hildegard von Bingen, Elisabeth von Schnau, Gertruda Didžioji, Mechtilda von Magdeburg ir kitos Vokietijoje, o toliau – Margarita iš Vengrijos, Klara Asyžietė, Agnietė iš Bohemijos, Juliana iš Norwicho, Brigita iš Švedijos ir t. t.“[21]. Naujasis šventosios tipas yra persmelktas mistinės dvasios ir toks išlieka iki viduramžių pabaigos. Anksčiau šventumo sąvoką įkūnijo kolektyvas, pati Bažnyčia, o dabar ja domisi ir ją įprasmina atskiras individas. Nauja šventoji neturi to tarsi nesąmoningo šventumo, kurį anksčiau subrandino kova su išoriniais sunkumais. Dabar ji pati ima analizuoti šventumo sąvoką, ji pati siekia išsiaiškinti šventumo turinį, kurį atranda per apmąstymus. Dabar asmeniškesnius santykius su Dievu norima sudaryti kiek įmanoma nepriklausomiau nuo laiko ir žmonių, nuo kūno ir prigimties. Todėl įvedama askezė ir apmąstymas – dvi priemonės, kurioms padedant atrandamas individualus santykis su Dievu. Askezė tampa svarbi ne tik vienuolynuose, bet ir už jų sienų. Jos tikslas – atitolinti žmogų nuo apgaulingo pasaulio siūlomų malonumų ir jo paties prigimties troškimų, kad jis susivienytų su Dievu. Taigi naujai šventajai ir būdingas tas vidinis Dievo pajautimas ir Jo ieškojimas. Gilus troškimas pasiekti kuo aukštesnį Dievo pažinimą ir tuo pačiu – šventumo laipsnį skatino imtis griežtos askezės.

Kitas naujo šventosios tipo ypatumas – artima draugystė su dvasios vadais.[22] Sunku būtų rasti to meto mistikę, neturėjusią kokio nors ryšio su vienu ar kitu dvasios vadovu, kuris patardamas ir drausmindamas ugdydavo jos vidinį pasaulį, saugodavo dvasinius turtus, dažnai būdavo jos raštų (dienoraščių, laiškų, gyvenimo aprašymų, pasakojimų ir t. t.) redaktorius ir leidėjas. Tokie artimi dvasiniai ryšiai siejo Elzbietą Stagel ir Henrichą Seuse.

Elzbieta Stagel buvo iš riteriškos kilmės šeimos. Jaunystėje pasiaukojo Dievui ir gyveno Tsso dominikonų vienuolyne. Kad pasiektų didesnį tobulumą, ji atsižadėjo visko, išskyrus norą mokytis. Besidomėdama Bažnyčios mokslu, sužinojo apie palaimintus savo ordino brolius, ypač apie „šventą, kilnų magistrą, brolį Erckardus'ą“. Ji studijavo Ekharto raštus daug stropiau nei kitos kartu gyvenančios vienuolės.[23] Kaip tik tuo metu Konstanze gyveno šventas ir labai išsilavinęs dominikonas Seuse. Sesuo Elzbieta išdrįso jo paprašyti, kad šis ją pamokytų, kaip reikia suprasti sudėtingą mistikos mokslą. Ekharto mokinys gerai žinojo, kokius pavojus kelia savotiškai suprastas spekuliatyviosios mistikos mokslas, taigi sutiko būti jos mistikos mokytoju. Elzbieta džiaugėsi manydama Seuse būsiant Paryžiaus magistro Ekharto mokslo komentatoriumi. Tačiau Seuse tokios malonės neprisiėmė. Jo manymu, žinios, įgytos ne per patirtį, nelabai reikšmingos. Jis pats neatsidėjo vien tik intelektinei veiklai, todėl ir savo mokinei nepatarė pasitikėti vien teoriniu susipažinimu su mistiniu keliu. Jo nuomone, šioje srityje svarbesnis yra kuklumo, nusižeminimo ir atgailos kelias. Visa, kas tikra, turi tapti vidine patirtimi, o ne vien tik gražių žodžių žinojimu. Elzbieta, tarsi atsidėkodama savo dvasios vadui, ėmė užrašinėti visus jo pasakojimus apie savo mistinę patirtį, surinko jo rašytus laiškus su dvasiniais pamokymais, kuriuos Seuse po jos mirties išleido dviem atskirais rinkiniais. Be to, Elzbieta išvertė į vokiečių kalbą Seuse lotyniškai parašytas eiles, aiškinančias jo koplytėlėje iškabintus šventus paveikslus. Dėl to Seuse labai vertino Elzbietą.

Taigi Seuse pavyko atkalbėti Elzbietą nuo jos pamėgtos teorinės mistikos, t. y. nuo teologinės ir filosofinės spekuliacijos mistiniais klausimais, ir stengėsi priartinti

ją prie praktinės mistikos. Tuomet ji padarė išvadą, jog dvasios vadas nori, kad ji užsiimtų griežta askeze: ėmė nešioti sunkius pakulinius marškinius, susijuosdavo virvėmis, badydavo savo kūną vinimis ir pan. Apie tai sužinojęs Seuse griežtai uždraudė praktikuoti tokią askezę, sakydamas, jog Kristus neliepė ant savo pečių imti Jo kryžių, bet kiekvienam įsakė nešti savąjį. Jis kaip geras psichologas mokė: „Dažnai pasitaiko, kad tas, kuris be saiko savo kūną vargina, vėliau yra priverstas vėl nepaprastai daug jam grąžinti. <...> Dievas turi daug kryžių, kuriuos uždeda ant savo draugų pečių ir tau, dukrele, man rodos, Jis yra kitą kryžių numatęs, ir jis gali būti tau skaudesnis, negu tavo rankos askezė. Tačiau priimk jį ramiai, nežiūrėdama to, kas tau bebūtų suteikiama“[24].

Ilgai laukti nereikėjo, Elzbieta sunkiai susirgo ir sirgo iki pat mirties. Seuse prarado savo padėjėją, tačiau Elzbieta tuomet net tokią reikšmingą praktinę mistiką pakeitė reikalingesne spekuliatyviąja mistika, kuria jaunystėje labai domėjosi ir kuriai dabar jau buvo tikrai subrendusi. Šiuo sunkiu gyvenimo laikotarpiu Seuse jai padėjo išspręsti sunkiausius gyvenimo klausimus ir suprasti nelengvai suvokiamus dalykus. Ko mokė Seuse Elzbietą?

Seuse – Elzbietos dvasinis mokytojas

Išskyrus trumpą Seuse autobiografiją, kurią pats Seuse papasakojo savo gabiai mokinei Ezbietai, o ši išgirstas žinias slapta rūpestingai surašė, visa pirmoji studija skiriama atskleisti Elzbietos mistinį kelią. Tačiau skaitydami apie šios vienuolės tobulėjimą sykiu labai daug sužinome apie Seuse mistikos mokymą. Šioje studijoje Eretas atskleidžia Seuse mistinio mokymo pagrindą, nes būtent iš to, ko jis mokė Elzbietą, sužinome, kuo gyveno jis pats. Antroji mistinės literatūros studija, skirta Henrichui Seuse, tik papildo pirmąją studiją. Joje Eretas dar kartą pateikia išsamesnę ir platesnę Seuse autobiografiją ir vieną iš Seuse traktatų – „Traktatą apie tiesą“, kuriame sprendžiami spekuliatyviosios mistikos klausimai. Čia turime galimybę susipažinti su paties Ereto iš senosios vokiečių kalbos į lietuvių kalbą išverstu Seuse traktatu, ginančiu pagrindines Mokytojo Ekharto tezes jo byloje. Ekharto tyrinėtojai studijavo šį Seuse traktatą lygindami, kiek jis sutinka ar nesutinka su tezėmis, dėl kurių buvo kaltinamas Ekhartas. Eretas pirmojoje ir antrojoje studijoje daug kur mini Mokytoją Ekhartą, nepalenkia ir Taulerio. Taigi autorius visose savo mistinės literatūros studijose nori išlaikyti glaudų ryšį tarp šių trijų, ypač jį dominusių, viduramžių dominikonų pamokslininkų, žymių asmenybių ir vokiečių mistikos plėtotojų.

Mistikos istorikai, tarp jų ir Eretas, Ekhartą vadina *mistikos filosofu*, nes jis daugiausia laiko skyrė mistikos studijoms, geriausiai pažino jos esmę, daugiausia yra parašęs mistikos veikalų. Tauleris vadinamas *mistikos praktiku*, nes jis labiausiai ją pritaikė savo kasdieninėje pastoracijoje; o Seuse pramintas *mistikos poetu*, nes ją širdimi jautė ir išgyveno. Seuse gebėjo supoetinti net sausiausias ir racionaliausias mistines mintis. Tačiau Seuse, anot Ereto, buvo didelės inteligencijos vienuolis.

Seuse – scholastinės filosofijos atstovas. Jis buvo gerai susipažinęs su Aristotelio, Boecijaus, Augustino, žinoma, Alberto Didžiojo ir Tomo Akviniečio veikalais, taip pat gerai buvo išstudijavęs Dionizą Areopagitą, šv. Bernardą, šv. Bonaventūrą. Taigi Seuse kartu buvo ir scholastas, ir mistikas, tačiau sekdamas savo Mokytoju Ekhartu vengė per daug drąsių posakių ir paradoksų, savo žodžius stengėsi pagrįsti ortodoksinio mokslo mintimis, kad išvengtų klaidų, tragiškai sudrumstusių Ekharto gyvenimo pabaigą. Seuse nesiėmė jokios mokslinės kūrybos – jis pasitenkino savo laikų teologijos ir filoso-

fijos žiniomis, daug laiko skyrė jų analizei. Savo mistikos mokslą ypač grindė Ekharto mokymu.

Seuse sekė Mokytojo Ekharto pėdomis. Ekhartas teigė, kad Dievas neturi apibrėžimo: Dievas yra *neištariamas ir neišreiškiamas vardas (nomen indicibile et ineffabile)*, apie Jį nieko tikslaus negalime pasakyti, nes viskas, kas pasiekia sielą, yra suvokiama pagal paties žmogaus prigimtį. Dievas yra *grynasis aktas* (*actus purus)* ir *viršlaikis* (*extra tempus)*: Jis yra amžinoji dabartis. Jis yra aukščiau už visas kategorijas ir todėl sąvokomis nėra net paliečiamas. Toks Dievo apibūdinimas vadinamas *negatyvioji teologija (theologia negativa)*, kurią pasitelkdavo ne tik Mokytojas Ekhartas. Krikščioniškojoje mistikoje pats pirmasis ją panaudojo Pseudodionizas.

Seuse terminologijoje Dievas yra *Niekas* (nicht). Pasak Seuse, „žmogus dar šiame gyvenime gali tapti viena su tuo, „kas yra „Niekas" visų dalykų, kuriuos tik galima išgalvoti ar vardais pavadinti. Ir tuo „Nieku" visų sutarimu vadinamas Dievas ir kaip toks Jis yra realiausia esamybė"[25]. Dievo vienintelis vardas yra Jo būtis *(wesen)*. Dievas, būdamas tobula būtis, pati būtis, yra visa esančio priežastis. Jis teikia buvimą kūriniams. Dievas neturi nei praeities, nei ateities. „Traktate apie tiesą" Seuse teigia, jog Dievas yra *amžinoji dabartis (nunc aeternitatis)*: „Aš jį vadinu amžina, nesukurta Tiesa (*Dis heis ich* die *ewigen ungeschaffen warheit*)"[26].

Visas mūsų gyvenimas yra skubėjimas prie savo Tiesos versmės. Seuse vis naujesniais, keistesniais ir drąsesniais žodžiais bando nupasakoti žmogaus dvasios kelionę prie Dievybės, kuri negali būti pasiekiama vien žmogaus jėgomis. Žmogaus dvasia turi ieškoti Jos pagalbos. Tačiau galiausiai, Jos veikimo ji neišlaiko ir pasiduoda ekstazei.

Tas mintis Seuse išdėstė savo dvasios dukrai gimtąja vokiečių kalba. Tai, ką Seuse girdėjo iš savo laikų profesorių Paryžiuje ir Kelne, viskas buvo išversta iš lotynų į vokiečių kalbą. Elzbieta visa, ką pati gavo, perteikė kitiems, taip išpopuliarindama savo dvasinio mokytojo darbą ir prisidėdama prie savo gimtosios kalbos puoselėjimo. Tačiau jos tikslas – pasiekti visišką susivienijimą su Dievu. Šio vienintelio troškimo vedina Elzbieta siekia kuo giliau pažinti mistinį kelią.

Seuse pirmiausia atskleidžia mistinio kelio tikslą, tik paskui bando nusakyti būdus pasiekti šį tikslą. Jis yra aiškus – anapus Trejybės esanti Dievybė. Bet kaip Ją apibūdinti?![27] Ši problema nedavė ramybės prityrusiam pedagogui. Tačiau Seuse imasi šio sunkaus aiškinamojo darbo, nes dėl sielos išganymo nepaisė jokių sunkumų. Pagalbon pasitelkė Pseudodionizą. Jo bei neoplatonikų, ypač Proklo, mokymu pagrindė savo mistinį mokymą. Įdomu tai, jog Seuse, nepasitikėdamas savo gebėjimais, pieštuku nupiešė[28] mistikos kelią – žmogaus kilimą Dievo link.

Seuse mistinio kelio esmė ir jos atvaizdavimas

Elzbieta prašė savo dvasios mokytoją įsimintinais pavyzdžiais (at)vaizduoti paslaptingąjį mistinį mokslą, kad „silpname prote jis ilgiau užsiliktų"[29]. Seuse žinojo, jog neįmanoma vaizdais išaiškinti tai, kas neturi jokio vaizdinio pavidalo ir pranoksta ne tik mūsų jutimus, bet ir protą. Bet koks palyginimas, jo nuomone, tūkstantį kartų greičiau atitiktų visai ką kita, negu tai, kam jis skiriamas. Tačiau būdamas geras psichologas ir pedagogas Seuse nutuokė, jog daugeliu atvejų *suprasti reiškia pamatyti*. Bet koks matymas jau yra „suvokimas kažko", ką reiškia suvokti. Vaizdas mumyse susidaro spontaniškai – tai mūsų prieities prie tikrovės būdas. Prisiminkime Kanto „pažinimo spontaniškumą", būtent „gebėjimą vaizdiniais pažinti objektą arba sąvokos spontaniškumu".[30] Wittgensteinas, nusakydamas (at)-

vaizdavimo mechanizmą, irgi teigia, jog „vaizdas yra tikrovės modelis“,[31] taigi mes su tikrove susiduriame per jos modelį. Vaizdas įsiterpia tarp mūsų ir tikrovės, tačiau nėra įterpinio tarp mūsų ir vaizdo. Vaizdas yra būdas, kuriuo suvokiame tikrovę, ir to suvokimo riba. Vaizdas rodo tikrovę, ir mums belieka kontempliuoti patį vaizdą, tai reiškia žiūrėti į jį. Taip vaizdas pajungia mus sau, atspindėdamas tikrovės formą kaip veidrodyje, bet neleisdamas pamatyti, kas yra kitoje veidrodžio pusėje. Mūsų suvokimas, kad kontempliuojame tikrovę per jos atvaizdavimo formą, mus verčia daryti prielaidą, jog galbūt esama dar kažko kito, kas galbūt neatvaizduojama vaizdu, bet mes apie tai nieko negalime pasakyti.

Seuse mintis yra glaudžiai susijusi su savo išraiška. Kurdamas vaizdą jis stengiasi išreikšti savo abstraktųjį mistikos mokslą, suteikdamas jam konkrečią formą, aiškiai ir paprastai (at)vaizduodamas ir taip (per)duodamas bei (iš)saugodamas savo minčių prasmę konkrečiu vaizdu.

„Prie trigubo apskritimo parašyta: „Diz ist der ewigen gotheit wisloses abgruende, daz weder anvang hat noch kein ende" – „tai beformis centras amžinosios *Dievybės, neturinčios nei* pradžios, nei galo". Štai tas palyginimas: į ramų vandenį įmestas akmuo jį sujudina. Pakilusi vilnis bėga apskritimu ir savo judesiu sukelia kitą vilnį, šioji vėl trečią ir t. t. Atsiradę apskritimai vis didėja. Kartais gali taip atsitikti, kad akmenį smarkiai įmetus, vanduo gali per krantus išsilieti. Tas pirmasis apskritimas reiškia neišsemiamą kuriamąją Dievo Tėvo galią: pirmojo apskritimo sukeltas antrasis bus Dievo Sūnus, ir trečiasis, Tai – abiejų Dvasia, lygiai amžina, lygiai visagalė Dvasia. Taigi tie trys apskritimai reiškia: Tėvą, Sūnų ir Šventąją Dvasią. Toje bedugnėje dieviškoji Tėvo prigimtis ištaria ir pagimdo Žodį... ir Žodis priima žmogišką prigimtį. (Prie trečiojo apskritimo matome tabernakulio pobūdžio vaizdą.)

Kas nori tai konkrečiai regėti, tegu įsivaizduoja žmogų, iš kurio giliausių širdies gelmių išauga panaši figūra, savo žvilgsniu amžinai nukreipta į savo šaltinį. Tas dvasinis užgimimas yra paskutinė visų dalykų ir dvasių priežastis. Todėl, pagal mūsų palyginimą, iš didžiojo apskritimo, reiškiančio amžinąją Dievybę, trykšta maži *rutuliukai, reiškiantys* sielų protingumo kilnumą.

Toliau eina užrašas: „Diz ist die personen driheit in ussfluzz engelschicher natur" – „jis yra kilniausias dvasinio pobūdžio sutvėrimas". Šalia jo nupieštas demonas ženklina angelų maištą bei nupuolimą.

Žemiau už angelus stovi žmonės, kuriems atstovauja viena moteris. Prie jos užrašyta: „Diz ist menschlichu geschaffenheit gebildet nach der gotheit" – „pagal Dievo paveikslą sutvertas žmogus". Jis yra apdovanotas laisva valia ir gali eiti dviem keliais – geru ir blogu.

Toji pora – pasipuošusi moteris ir kardu apsišarvavęs riteris – simbolizuoja troškimams atsidavusius žmones – „Diz ist der welt minne, du nimt mit jamer ein ende" – „tai žemiška meilė, kuri baigiasi šiurpulingai": užnugary jau mirtis, pasiruošusi nutraukti abiejų gyvenimo siūlą – „Daz ist der tot" – „tai mirtis". Yra žmonių, kurie bėga nuo to dvasinio prakilnumo, kurie užtepa tą spindintį paveikslą ir puola į kūniškų šio pasaulio linksmybių glėbį. Ir tuo tarpu, kai jie mano taip įsigiję džiaugsmo, ateina žiauri mirtis ir visa pakerta. O išmintingas žmogus, veikiamas tos dieviškos kibirkštėlės (Ekharto sąvoka) savo sieloje, kreipiasi į amžinąjį savo šaltinį, atsiskiria nuo visų tvarinių ir laikosi vien amžinos teisybės.

Dvasios sugrįžimo į pirmapradį ryšį su Dievu kelias:

Pirmasis laipsnis[32] – šalinimasis nuo pasaulio linksmybių ir nuodėmių; galingas veržimasis link Dievo stropia malda, atsiskyrimu ir išmintingais pratimais dorybėse. Taip kūnas priverčiamas paklusti dvasiai. Paveikslo apačioje pavaizduota klūpanti, besimeldžianti vienuolė, kuri savo rankas surakino *savęs išsižadėjimo*, askezės pančiais: „Minen ker wil ich zu got nemen, wan diz ist gar ein kurtzes leben" – „atsigręžiu į Dievą, nes gyvenimas yra trumpas".

Antrasis laipsnis – su meile ir kantrybe priimta kančia, kurią suteikia pats Dievas arba Jo kūriniai. Matyti, kaip į Dievą atsigręžęs žmogus (stovinti moters figūra, ties kurios galva sukryžiuoti kardai) yra strėlių, gyvačių, skorpionų ir t. t. – *visokių* bėdų puolamas: „Ach lug, wie ich muz sterben und mit Christus gecrutzet werden!" – „oi, žiūrėk, kaip aš turiu apmirti ir su Kristumi būti *nukryžiuotas*", *t. y. noriai, kantriai* kentėti visas man Dievo siunčiamas kančias!

Trečiasis laipsnis – sekti nukryžiuotuoju Kristumi ir, Jam padedant, tapti Jo mokslo ir gyvenimo atvaizdu. Žmogus turi atsiskirti nuo išorinio pasaulio ir susikaupti. Pavaizduota medituojanti moteris, sėdinti vienuoliškoje kėdėje, ties kuria parašyta: „Gelassenheit mich berouben wil, wa min ie waz ze vil" – „abejingumas mane apgaubia". Ji turi apmąstyti Nukryžiuotojo kančias (nupieštas Nukryžiuotojo paveikslas), saldų Jo mokslą, taurų Jo gyvenimą; Jam padedant, kilti vis aukštyn. Taip bekylant aukštyn, žmogaus pojūčiai nuraminami, dvasia apdovanojama antgamtiniu receptingumu. Žmogiškoji prigimtis pasikeičia. Tokiu būdu vis labiau siela kyla aukštyn.

Po to, kai įveikiama pirmoji kliūtis – sielos nusigręžimas nuo išorinio pasaulio, panyrama į savo sielos gelmę taip giliai, tarsi pačiam sau apmirštama. Galiausiai, savimi jau nebesirūpinant, telieka garbinti Kristų ir dangiškąjį Tėvą, nusižeminant prieš visus žmones, – tiek draugus, tiek priešus. Šiame aukštesniame laipsnyje „žmogus, Sūnaus pagalba išsilaisvinęs iš išoriškumo, esti pačiame Sūnuje, Trejybėje (deus)" – „Hie ist der geist in geswungen und wirt inder driheit der personen funden". Čia stovįs žmogus sugeba suprasti dalykų esmę. Tačiau jis vis dar už pačios Dievybės (divinitas) ribų.

Vėliau, dvasiniuose reikaluose patyręs žmogus, pasiekia tokį tobulumo laipsnį, kuriame kūno pojūčiai, anksčiau buvę perdaug ryškūs ir pro viską prasiveržiantys, dabar visiškai nurimsta. Siela tarsi visiškai netenka savo galių, žmogiškoji prigimtis tarsi pradingsta, – žmogaus siela apdovanojama Dievo teikiama galia. Žmogus, nustojęs savo žmogiškosios prigimties, patenka į tą apskritimą, kuris reiškia amžinąją Dievybę ir tampa dvasiškai tobulu žmogumi. Didžiausias žmo-

gaus dvasinis turtingumas pasireiškia tuo, kad paveiktas dieviškosios galios, jis pakyla į aukščiausią savo sielos dvasinį lygį, kur tiesiogiai patiria Dievo veikimą. Tokioje dvasinėje būsenoje žmogus sugeba įžvelgti dalykų esmę. Sūnaus pagalba išsivadavęs iš išoriškumo, dabar yra susivienijęs su Sūnumi, tačiau vis dar tebėra už Dievybės ribų ir visus dalykus tesugeba jų Sutvėrėjo duotame pavidale regėti. Šią būseną būtų galima pavadinti *sielos persikėlimu*, nes čia ji yra virš laiko ir erdvės, ir meilingu regėjimu ji yra Dieve išnykusi, paskendusi. „Ich bin in got vergangen, nieman kan mich hie erlangen" – „Dievuje sutirpau, ir niekas manęs nebegali pasiekti", parašyta prie atskirai stovinčio žmogaus, kuris toliau grįžta į Dievo Tėvo glėbį.

O kas sugeba dar labiau nuo savo prigimties atsipalaiduoti ir kuriam dar ypatingiau Dievas padeda, kaip Jis padarė, pvz., šv. Pauliui ir kas, pasak šv. Bernardo, ir dabar dar tebėra galima, – to dvasia yra nuvedama ten, kur vien savo jėgomis jis niekada nebūtų pakliuvęs. Ten ji apima jį patį ir visus dalykus visa reginčiu *nežinojimu*; ten nebėra nei formų, nei įvairovės, ten kartu su Trejybe jis panardinamas į tos bedugnės paprastumą, ir ten jis tikroje tikrovėje patiria aukščiausią laimę. Čia nėra nei veržimosi iš sielos, nei traukimosi iš viršesančios Dievybės pusės, nes pradžia ir pabaiga čia yra į vieną susiliejç. Siela ekstazėje yra visiškai su Dievu susivienijusi.[33] Žmogus, galiausiai, drauge su Šventąja Trejybe jis nusviedžiamas į tą bedugnės paprastumą, kurį rodo Dievas Tėvas, ir kur nebėra nei veržimosi iš sielos, nei traukimo iš Dievybės pusės. Ekstaze žmogus pasiekė pačią Dievybę (divinitas). – „In dem inschlag han ich aller ding vergessen, wan es ist grundlous und ungemessen" – „ekstazėje viską pamiršau – Dievybė yra beribė, begalinė, bekraštė".

Įsidėmėk dar gerai, mano dukra, visi čia panaudoti palyginimai ir vaizdais išaiškinti dalykai yra taip toli nuo teisybės, kaip negro juodumas nuo saulės šviesumo"[34].

Seuse siekė vieno tikslo – kad jo dvasios mokinė atsisakytų ilgų svarstymų ir galiausiai ryžtųsi *dalyvauti* šioje kitų jau išbandytoje begalinio tobulėjimo kelionėje. Viskas turi būti išgyventa, vidujai įsisavinta, t. y. ne vien protu suvokiama, bet ir patiriama pojūčiais. Todėl Seuse nesitenkina tik teoriniu žinių perdavimu, bet stengiasi vaizdais sužadinti regėjimą, o per jį – rasti kelią į širdį.

Eretas, perduodamas Seuse mistinį mokymą, siūlo labai atidžiai sekti mintis, neskaityti Seuse pamokymų paskubomis, kitaip pagalvosime, jog Seuse pasyvia savo laikysena ragino, atsisakius bet kokios pasaulietiškos veiklos, susižavėti kvietizmu. Tačiau taip nėra. Kad tai įrodytume, Ereto nuomone, užtektų Seuse palyginti su jo amžininkais persų mistikais, pavyzdžiui, Dšelal ed din Rumi, Saadi, Hafiz, Dšami. Jie yra sufizmo klasikai, skendintys estetiškai išdailintos erotikos persmelktame mistiniame epikūrizme. Seuse nebūdinga tokia „saldžių smaguriavimų" nostalgija: meilužės švelnių plaukučių, lakštingalų čiulbėjimo, purpurinio vyno rožių sode ir t. t. Apskritai Seuse nepriimtinas nei rytietiško, nei vakarietiško stiliaus kvietizmas, kurį galima įžvelgti prancūzų vyskupo Fenelono (1651–1715) mokyme. Fenelonas, pasidavęs ispano Molinos poveikiui, mokė savo dvasios mokinę Madam Guyon visapusiškai atsiriboti nuo socialinės aplinkos, atsipalaiduoti nuo savo pareigų. Tokios savotiškos saviizoliacijos ir tam tikro psichologinio savęs naikinimo Seuse tikrai nemokė Elzbietos Stagel. Šiuo klausimu Seuse liko ištikimas savo Mokytojui Ekhartui (ir visiems krikščionių mistikams), mokiusiam, kad geriau pavalgydinti alkaną, užuot tuo metu panirus į meditaciją. Geriau yra palikti ekstazę, net ir tokią, kokia buvo pagavus šv. Paulių, jei ligoniui reikia pagalbos. Dėl meilės palikę tokias ekstazes su dar didesne meile patarnausime vargšams.[35] Visas krikščioniškas mokymas, taip pat ir mistinis, yra ne kas kita kaip gyva meilės praktika, atsiskleidžianti veikloje. Tai, ką žmogus gauna iš paties Dievo, susivienijęs su Juo, turi atiduoti kitiems – štai kur yra viso mokymo esmė.

Seuse širdyje saugojo ir ištikimai vykdė savo Mokytojo Ekharto žodžius: „geriau vienas vykdąs Kristaus mokslą, negu tūkstantis jį skelbiančių" (*Wger wre ein lebemeister denne tsent lesemeister*).[36] Šie žodžiai, ištarti maždaug prieš 700 metų, ne tik nepraranda savo reikšmės, bet tampa vis aktualesni.

Seuse mistinio mokymo kalbinė (iš)raiška

Pabaigoje meskime žvilgsnį į Seuse palikimą: išsami biografija, užrašyta Elzbietos Stagel ir redaguota paties Seuse; du traktatai: „Traktatas apie amžinąją Išmintį“ („*Bchlein der ewigen Weisheit*“) ir „Traktatas apie Tiesą“ („*Bchlein der Wahrheit*“); laiškų rinkinys ir du pamokslai („*Lectulus noster floridus*“ (*Gg* 1, 16) ir „*Ich verlasse die Welt und gehe zum Vater*“ (*Jn* 16, 28).[37]

Seuse raštai buvo populiarūs to meto religingoje visuomenėje. O į jo Mokytojo Ekharto mokslą nuo viduramžių iki pat XIX a. buvo žiūrima šiek tiek abejojant. Viena vertus, jo mokslas buvo nepriimtinas Bažnyčiai, kita vertus, ne kiekvienas buvo pakankamai išsilavinęs, kad galėtų teisingai suprasti Mokytojo Ekharto spekuliatyvųjį mistinį mąstymą.

Kalbant apie Seuse kaip apie rašytoją, gvildenusį teologijos klausimus, Ereto nuomone, galima teigti jį buvus veikiau lyriką nei teologą. Jo raštų mintys dažnai yra paimtos iš Tomo Akviniečio, Mokytojo Ekharto ir daugelio kitų jau anksčiau minėtų scholastikos ir mistikos atstovų darbų. Atkreiptinas dėmesys į dar vieną Seuse bruožą. Jis, priešingai nei jo mokytojas Ekhartas, vengė mistinius klausimus paversti painia spekuliacija. Yra viena išimtis – „Traktatas apie Tiesą“, kuriame Seuse stengėsi bent šiek tiek pamėgdžioti Ekharto stilių, nes to reikalavo pats veikalo sumanymas. „Traktatas apie Tiesą“ skirtas Ekharto mokslui paremti ir jį apginti nuo klaidingų kaltinimų.

Seuse atsiskleidžia kaip tikras kalbos menininkas: jo kalba melodinga ir grakšti, nuoširdi ir paprasta. Jis be galo subtiliai ir tiksliai atskleidžia giliausias sielos vizijas, tapo gamtos ir gyvenimo realybės vaizdus. Šiuo atžvilgiu Seuse gali konkuruoti su Mokytoju Ekhartu ir kai kuomet jį netgi pralenkia, pavyzdžiui, mistinės kalbos raiškos srityje, turint galvoje naujadarus.

Eretas atkreipia dėmesį į Seuse dažniausiai vartojamus būdvardžius: *lėtas, ramus (gemahellich); gražus, puikus (schoen); nepaguodžiamas, beviltiškas, niūrus, nykus (trostlos); švelnus, meilus, malonus, gležnas, trapus (zart); širdingas, nuoširdus (herzeklich); vidinis (innerlich); neapsakomas (unsaglich); bedugnis, nepamatuotas (grundlos); karštas, aistringas (inbrnstig)* ir t. t., kurie anų laikų sausą moralizuojančią kalbą paverčia jausmingesne, švelnesne, vaizdingesne, muzikalesne ir artimesne jautriai žmogaus sielos prigimčiai. Seuse iš prigimties buvo poetiškos sielos žmogus. Todėl jo metaforiškoje kalboje atsispindi lengvos, viena iš kitos plaukiančios palyginimų figūros. Tai nebūdinga gana sunkiai ir aštriai metaforų prisodrintai Ekharto ar šiek tiek utilitaristiškai Taulerio kalbai. Seuse stilistinės priemonės daugiausia skirtos pabrėžti norimus afektus.[38]

Eretas, remdamasis Heyeriu, konstatuoja, jog Seuse raštuose į skaitytojo jausmus apeliuojantys sakiniai daug dažnesni nei nusakomieji. Pavyzdžiui, „Traktato apie amžinąją Išmintį“ 16 skyriuje, toje vietoje, kurioje šlovinama Dangaus Karalienė, yra 27 šaukiamieji ir 16 klausiamųjų sakinių, t. y. 43 jausmingi sakiniai, paprastų sakinių tėra dvidešimt keturi. Trumpai sakant, Seuse buvo Ekharto mokinys, permąstytas ir savo gyvenimiškąja patirtimi papildytas didžiojo mokytojo mintis perteikęs savitu mistinės kalbos stiliumi ir forma.

Seuse turėjo nemaža sekėjų: Ottoną von Passau, Morkų von Lindau, Rulmaną Mersviną. Didelę įtaką jis padarė nyderlandiečiams Jonui von Ruysbroekui (1293–1381) ir Tomui Kempiečiui (1379–1471). Ruysbroekas, buvo Seuse amžininkas, su kuriuo (kaip ir su Tauleriu) palaikė gerus draugystės santykius, jo mintis ir kalbą naudojo savo raštams, o jį patį laikė savo *antruoju aš (alter ego)*. Tomas Kempietis ypatingai vertino Seuses „Traktatą apie amžinąją Išmintį“, kurios mintimis rėmėsi, ra-

šydamas vieną populiariausių savo veikalų – „Kristaus sekimą“ (*Imitatio Christi*). Ne mažiau Seuses traktatu žavėjosi jo tautietis Gerhardas Grostas (1340–1383), „Traktatą apie amžinąją Išmintį“ rekomenduodamas skaityti ir kitiems. Netrukus jo veikalai pradėti versti į kitas kalbas: lotynų, prancūzų, italų, anglų ir ispanų.

Jonas Tauleris – „Lebemeister“ iš Strassburgo

Tauleris yra vienas žymiausių viduramžių pamokslininkų, o iš mistikų – pats iškalbingiausias. Trečiojoje mistinėje studijoje Eretas pateikia Taulerio biografiją ir 10 pamokslų (Ereto vertimas ir komentarai). Stokodamas reikalingos medžiagos, Eretas lankėsi pagrindinėse Taulerio gyventose vietose: Strassburge, Kelne, Bazelyje. Jis domėjosi ne tik archyvuose randama medžiaga, bet ir dvasine atmosfera, kurioje brendo Tauleris. Rašydamas šią studiją daugiausia rėmėsi Denifle, Oehlio ir Lehmanno raštais. Autorius prisipažįsta, kad buvo ypač keblu rašyti Taulerio biografiją, nes nekėlė abejonių tik mirties data, o visos kitos datos žinomos tik apytikriai. Tačiau Ereto užmojis – surinkti svarbiausią Taulerio kaip mistiko ir pamokslininko minčių branduolį, atskleisti Taulerio asmenybės būdingiausius bruožus, atsispindinčius jo gyvenime ir veikloje.

Šiaip ar taip, Tauleris buvo Ekharto mokinys, nors ne toks karštas ir uolus jo sekėjas kaip Seuse, tačiau dažnai pamokslaudavęs apie „didį mokytoją“ („hoch meister“). Manoma, jog šis „didis mokytojas“ ir yra Mokytojas Ekhartas. Kita vertus, Tauleris dažnai kritikuoja ir pašiepia mokslo vyrus, kuriems buvo priskiriamas ir Mokytojas Ekhartas. Prieštaringi ryšiai siejo Taulerį ir su Seuse. Seuse buvo tik truputį vyresnis už Taulerį, todėl jų mokslo keliai buvo bendri. Tačiau, pasak Ereto, jų charakteriai tokie skirtingi, kad vargu ar galima įsivaizduoti artimesnius jų tarpusavio santykius. Seuse buvo be galo uolus asketas ir visaip vargino bei kankino savo kūną. Tauleris tokiam kraštutinumui ir radikalumui ne tik kad nepritarė, bet buvo labai griežtai prieš jį nusistatęs, – tokią nuostatą jis aiškiai išreiškia daugelyje savo pamokslų. Jau vien dėl šios priežasties, Ereto nuomone, „Tauleris Seuses draugystės jei ir nevengė, tai ir neieškojo“[39]. Tačiau, kaip ir Seuse, Tauleris mistiniame mokyme ypač stengėsi akcentuoti *praktikos* svarbą. 19-ajame pamoksle jis patvirtino gilią Mokytojo Ekharto skelbtą tiesą: *geriau vienas vykdąs Kristaus mokslą negu tūkstantis jį skelbiančių (Wger wre ein lebemeister denne tsent lesemeister),* sakydamas, kad yra „didelis skirtumas tarp tų, kurie pagal Šventąjį Raštą gyvena ir tų, kurie jį tik skaito“[40].

Praktika ir patirtis yra Taulerio mistinio mokymo pagrindas. Jis šią mintį labai aiškiai išsako 45-ajame pamoksle: „Mieli vaikeliai, aukštieji dvasininkai ir meisteriai (lesemeister) diskutuoja, kas kilnesnis: pažinimas ar meilė. Bet aš noriu pašnekėti apie gyvenimo meisterius (lebemeister) <...> Nėra jokios abejonės, kad meilė yra daug naudingesnė nei pažinimas, nes meilė įeina, o pažinimas turi palikti lauke“[41]. Tauleris nebuvo linkęs į jokias abstrakcijas, todėl ir kitiems siūlė neprarasti pagrindo po kojomis – juk išganymas remiasi tikėjimu, o ne mokslu. Ir apskritai mistinis sielos susijungimas su Dievu taip smarkiai pranoksta visą „mokslišką“ supratimą, jog, anot Taulerio, netgi įgudę Paryžiaus mokslo daktarai nepajėgūs tai suvokti.[42] Taip aštriai kritikuodamas Paryžiaus mokslo vyrus, Tauleris turėjo galvoje savo ordino narius, ambicingai siekiančius mokslo laipsnių ir aukštų postų. Savo išdidumu ir savimeile jie kenkė ne vien sau, bet silpnino ir ordino dvasią.

Didžiąją savo gyvenimo dalį Tauleris praleido Strassburge. Čia jis mokė jaunesniuosius savo ordino narius, ėjo nuodėm-

klausio pareigas, vedė konferencijas dominikonėms ir sakė pamokslus plačiajai žmonių auditorijai, vadovavo „Dievo draugams".[43] Į šią margą ir išsiblaškyti linkusią auditoriją Tauleris kreipėsi taip kaip ir Ekhartas, ir Seuse, tačiau be pirmojo keistenybių, nes nemėgo paradoksų, ir be antrojo ekstravagantiškumo, nes visada vertino aukso vidurio kelią.

Mistinio mokymo sintezė Taulerio pamoksluose

Taulerio mistinio mokslo tikslas – praktinis Bažnyčios mokslo ir mistikos pritaikymas sielos išganymo reikalams. Tauleris, kaip ir Ekhartas, svarbiausiu dalyku laikė *sielos dugną* (*der grunt der selen*), *širdies dugną* (*der grunt des herzen*) – *sielos vidų*, į kurį turime pasitraukti, jeigu iš tikrųjų norime Dievą pažinti ir pasidaryti Jam artimi. Tiesa, ir išorinėje gamtoje yra galimas Dievo pažinimas, bet toks kelias yra netiesioginis, ilgesnis, nes gamta tėra tik dieviškosios Esybės atvaizdas. Trumpiausias kelias į Dievą yra per sielą. Joje regime Dievo veidą. Žmogus iš visų kūrinių tik tuo ir išsiskiria, kad pastarieji tiktai primena Dievą, o žmogaus siela pati yra dieviškosios Esybės dalis. Žmogaus uždavinys – būti vis labiau panašiam į sielos viduje glūdintį dieviškąjį idealą.

Susijungimas su Dievu vyksta trimis etapais.[44] Pirmasis etapas – *apmirti pasauliui*. Žengdamas pirmąjį žingsnį Dievo link žmogus nusigręžia nuo visko, kas nėra Dievas: nuo pasaulio ir nuo to, ką jame randa, galiausiai – nuo savęs paties. Kai nusigręžiama nuo išorinio pasaulio ir visiškai atsižadama[45] savo valios, tik tuomet Dievas įžengia į žmogaus gyvenimą.

Antrasis etapas – *tapti esmingam*. Dievą matyti visame kame, nes, anot Taulerio, kas Dievo nemyli ir neieško visuose dalykuose, tas tikrai Jo niekada jokiame dalyke neranda. Todėl žmogus turi visaip Dievo ieškoti ir nekreipti dėmesio į tai, kokiu keliu jis eina ir kaip tie keliai keičiasi. Tikra yra, kad tas, kuris neieško, neranda arba nepriima Dievo savo namuose ar gatvėje, niekada tikrai nepriima Jo nė Bažnyčioje.[46] Žmogus, nuolat atsigręžęs į Dievą, yra *didžios esmės*, nes dirba tuos darbus, kurių nori pats Dievas, ir taip, kaip Dievas nori, kad jie būtų padaryti. Čia Tauleris remiasi Mokytojo Ekharto mistiniu mokymu, kuris šį etapą nusako dar griežtesniu apibrėžimu: „Žmonėms neturėtų taip labai rūpėti, ką jie daro; veikiau jie turėtų susimąstyti apie tai, kas jie yra. <...> Kad ir kokie šventi būtų darbai, jie anaiptol nepadaro mūsų šventų dėl to, kad jie yra darbai, bet kiek mes esame šventi ir turime būtį, tiek yra šventi visi mūsų darbai, ar tai bus valgymas, ar miegas, ar budėjimas, ar dar kas"[47]. Tačiau būtį ir esmę mes gauname iš Dievo, mes ją turime būdami vienybėje su Dievu.

Tauleris, praktikos meistras, šiame etape atskleidžia daugelio žmonių vertinamą ir su kiekviena savo veikla siejamą kokios nors naudos siekimo elementą: kiek kartų žmogus atsiduoda Dievui su meile ir dėkingumu, tiek kartų Dievas jį pasitinka su šimtus tūkstančių kartų daugiau dovanų, malonių ir paguodos.[48]

Trečiasis etapas – *tapti dieviškam*. Dieviškas žmogus yra tas, kuris yra Dieve, ir Dievas jame. Toks žmogus ir pačiu mažiausiu darbeliu nuveikia tiek, kiek ir pačiu didžiausiu; vienas nužengtas žingsnis reiškia tiek pat, kiek ir keliavimas per plačiausius vandenynus. Šiame etape dvasia įvedama į paprastą beformį vienumą, kuriame nėra jokios įvairovės, daiktiškumo ar jutimų. Šio beformio turto tamsybės negali apibūdinti joks žmogus, nes jis nėra paliečiamas jokios minties ir jokio vardo – tai grynas buvimas. Siela paskęsta tyroje bedugnėje – Dieve.

Išsakydamas tokias mintis Tauleris, stengėsi būti visų suprastas – juk jis pamokslininkas ir mokytojas. O jo vieta –

Bažnyčia, koplyčia, auditorija, kur jis nuoširdžiai ir kilniai paliesdavo klausytojų širdis. Nemaža dalis išsilavinusios auditorijos leido jam pakilti nuo populiarizacijos iki tikrojo mokslo, drąsiai kalbėti filosofinėmis sąvokomis, svetimų kalbų terminais, tačiau sakyklos jis niekada nepavertė katedra ir niekada nesileido į akademinius ginčus, ko nevengdavo Mokytojas Ekhartas. Didžiausią dėmesį savo pamoksluose Tauleris skyrė klausytojų dvasiniam tobulėjimui, ragindamas juos dvasiškai atsinaujinti ir tapti visiškai naujais žmonėmis.

Taulerio pamokslų struktūrą determinuoja jo mistinės mintys. Jos nulemia visą pamokslų medžiagos dėstymo tvarką. Nėra nė vieno pamokslo, kuriame nebūtų kokio nors mistinio mokymo akcento. Ypač dažnai pamoksluose aptinkamas jau aptartas dvasinio tobulėjimo *laipsniavimas* supaprastinta minties dėstymo forma, pvz., 7-ajame pamoksle žmonės pagal savo dvasinį tobulumą skirstomi į: pradedančius tobulėti, tobulėjančius ir tobulus;[49] 51-ajame pamoksle kalbama apie žemesniąsias, aukštesniąsias ir aukščiausias žmogaus galias.[50] Tobulais Tauleris dažniausiai vadina „Dievo draugus", kuriuos vienaip ar kitaip pamini beveik kiekviename savo pamoksle.

Kitas dažnai pamoksluose pasitaikantis mistinis elementas – tai *tamsos – šviesos* metafora, atskleidžianti Dievo ir žmogaus santykį pažinimo srityje. Žmogus klaidžioja tamsoje, nes negali pažinti Dievo, kuris yra anapus bet kokio sąvokinio mąstymo. Šviesa asocijuojasi su pačia Dievybe, kurią įmanoma pažinti tik „nežinojimu". „Nežinojimas" šia prasme reiškia neoplatoniškąjį Vienio regėjimą, pranokstantį žmogaus protą ir atsiskleidžiantį tik tiems, kurie pasiekia savo sielos gelmes ir susivienija su pačia Dievybe. Jokiais išprotavimais to padaryti negalima, vien sunkia praktika, veikiant pačiai Dvasiai. Svarbu pastebėti, kad Tauleris nėra spekuliatyviosios minties atstovas, todėl dažnai mąsto daugiau vaizdais nei sąvokomis. Be to, tokio mąstymo reikalavo jo klausytojų auditorija. Todėl su regėjimu susietų metaforų Taulerio pamoksluose randama labai daug.

Tauleris, būdamas sielų vadovu, rūpinosi savo pamokslų *pritaikomumu praktikoje*. Tai visiškai nerūpėjo Ekhartui. Tauleris labai dažnai savo pamoksluose akcentuodavo tobulėjimo kelyje pasitaikančias pagrindines *ydas*, kurių nepašalinus vietoj tobulėjimo pasiekiamas atvirkštinis rezultatas. Laiku nepastebėta ir neįveikta silpnybė po daugelio metų gali tapti „actu medaus statinėje" – tuomet žmogus nusivilia ne tik savo pastangomis, bet ir visu savo gyvenimu.[51] Labiausiai smerktinos ydos, kurias pastebėjo Tauleris klausydamas vienuolių išpažinčių: apkalbos, tinginystė, tuščios garbės siekimas, įvairių išorinių „blizgučių" vaikymasis, pavyzdžiui, moterų polinkis puoštis ir t. t. Apie šias ir kitas ydas Tauleris kalba labai griežtai, pasitelkęs įvairius palyginimus, tikrus pavyzdžius iš gyvenimo, ironiją ir netgi švelnius užuojautos žodžius. Apskritai Tauleris savo dvasios mokiniams ir mokinėms siūlo tapti „vyrais"[52] ir su didžiausia ištverme siekti aukščiausių tobulumo viršūnių. *Valios lavinimą* Tauleris laiko vienintele teisinga askezės rūšimi. Daugelyje vietų jis smerkia šiame straipsnyje jau minėtą Seuse jaunystėje praktikuotą griežtą „kūno marinimo" askezę, vadindamas ją tuščiu ekstravagantiškumu.

Nuolat turėdamas omenyje praktinį dvasios tobulėjimą Tauleris vengė tuščiai filosofuoti apie Dievą – Dievybės esmę, tačiau negalėjo paslėpti poveikio, kurio dėka susiformavo jo paties mistinis mokymas. Pavyzdžiui, 46-ajame pamoksle Tauleris labai aiškiai išdėsto Pseudodionizo (juo sekė tiek Ekhartas, tiek Seuse) *negatyviąją teologiją* (*theologia negativa)*, kuri skelbia Dievą esant aukščiau visų kategorijų ir anapus visų sąvokų. Ši pamokslo

vieta – Taulerio mistinio mokymo kulminacija, tai jo paties suvokta ir išdėstyta *mistinio mokslo esmė*: „Mielas vaikeli, tame nepažįstamame Dievuje ieškok savo ramybės, ne pajautime ar apreiškimuose. <...> Nuolankiai laikykis to tyrojo savo „nieko", kuris tu iš tikrųjų ir esi. Jeigu iš viso kas būtų, tai yra Jo, o ne tavo. Ir nekreipk dėmesio į nieką, kas galėtų į tave įsiskverbti. Viskas turi būti beformiška, neapčiuopiama, nevaizdu, viršesmiška. <...>. Visiškai kukliai laikykis savo paslaptingojo, nepažintojo Dievo ir neįsivaizduok, kad tu esi toks žmogus, kuris tą didįjį, nepažįstamąjį ir paslaptingąjį Dievą kaip nors galėtum pažinti. Visame savo veikime ir poilsyje nesitikėk ir nelauk kokio nors apreiškimo ar pajautimo"[53]. Tai tinka visiems žmonėms, trokštantiems įžengti į Dievo paslaptingumą: jie negali turėti kokio nors juos apsunkinančio turto, tik beformį, bevardį, paslaptingą Dievą. Tauleris mokė, kad jei norime, jog Dievo malonė pasiektų mūsų sielą, savo esme turime būti „niekas", nes mūsų pretenzijos būti „kuo nors" trukdo Dievui atlikti mumyse savo kilnų darbą.

Eretas pastebi, kad Tauleris savo pamoksluose dažnai cituoja scholastikos atstovus: pirmiausia Tomą Akvinietį, Hugoną Senviktorietį, šv. Bernardą, šv. Anzelmą Kenterberietį. Iš Bažnyčios Tėvų daugiausia minimi šv. Augustinas, šv. Grigalius Nysietis, Origenas; iš graikų filosofų – Platonas, Aristotelis ir Proklas. Pranciškonų mokslininkų Tauleris necituoja. Iš moterų mistikių cituojama vienintelė Hildegarda Bingenietė. Kokia Taulerio pamokslų reikšmė?

Pagrindinės Taulerio pamokslų klausytojos buvo vienuolės. Vienuolėms sakomi pamokslai buvo vadinami *collatio*.[54] *Collationes* buvo skirti vienuoliškų pareigų aiškinimui ir jų tobulinimui, todėl šių pamokslų turinys yra gana aiškiai apibrėžtas. Senesniuose leidimuose minimi 144 šio pobūdžio Taulerio pamokslai. Eretas, remdamasis geriausiais dominikonų ordino mistikos žinovais, Strassburgo profesoriumi K. Schmidtu, dominikonu Denifle, Vetteriu, taip pat Oehliu ir W. Jehmanu, kurie 1910 m. išleido Taulerio pamokslų rinkinį moderniąja vokiečių kalba, autentiškais laiko 81 Tauleriui priskiriamą pamokslą.[55] Ne visi Tauleriui priskiriami tekstai buvo jo paties ranka užrašyti, nes pamokslai buvo, pavyzdžiui, stenografų sužymėti ir jų tekstai tik vėliau vienuolynuose atkurti. Vargu ar pats Tauleris tikrino savo pamokslų stenogramas. Todėl visi turimi pamokslai teikia tik miglotų žinių apie Taulerį.

Eretas atkreipia dėmesį, kad yra tikrų ir netikrų jo raštų vertimų į lotynų, italų ir olandų kalbas. Labiausiai vertinami Suriaus 1548 m. į lotynų kalbą išversti Taulerio pamokslai, kurie vėliau vėl buvo verčiami į vokiečių kalbą – 1621 m. Danieliaus Sudermanno, laikantis protestantiškos dvasios, ir 1660 m. karmelito Karolio iš Šv. Anastazo pagal katalikišką dvasią.

Taulerio pamokslai buvo žinomi ir populiarūs visais viduramžiais. Jis buvo žinomesnis ir mėgstamesnis už Seuse ir netgi už Mokytoją Ekhartą. Surius mano, kad Tauleris buvo toks patrauklus, kalbėjo be galo paprasta kalba.[56] Jį vertino ne tik katalikai, bet ir protestantai. Prie tokio populiarumo, be abejo, buvo prisidėjusi ir pati Bažnyčia, kuriai Taulerio aiški, nekelianti abejonių mistika labiau patiko nei panteizmu dvelkiąs Ekharto ar egzaltuotas Seuse mokymas. Mokytojas Ekhartas buvo pavojingas teoretikams, o Seuse – praktikams.

Taulerio mistinis mokymas laikomas tiltu, vedančiu iš viduramžių į baroko laikotarpio mistiką (Jokūbas Bhme (1575–1577), Jonas Scheffer – Angelas Silezijus (1524–1577) ir kt.) ir į pietizmą (Pilypas Jokūbas Speneris (1635–1705), Augustas Hermanas Francke (1663–1727), Johannas Albrechtas Bengelis (1687–1752)), turėjęs didžiulę įtaką klasikams (Klopstockui, Herderiui, Wielandui ir Schilleriui), taip pat ir naujausiųjų laikų mistikai.

Išvados

1. J. Eretas viduramžių mistinę literatūrą atranda kaip laiku neįvertintą *dvasios lobį*. Ši metafora nurodo mistinės literatūros objekto kitoniškumą. Pagrindiniai mistinės literatūros veikėjai – *mistikai* – kitaip mato ir suvokia aukščiausiąją Tiesą nei jos ieškotojai mokslininkai-teoretikai. Mistikai kalba apie tikrovės pažinimą ne *kalbėdami apie* ją, o *rodydami kelią*, kuriuo kiekvienas pats turi nukeliauti iki tikrovės, o nukeliavęs pats ir ją ir patirti, nes tik tuomet bus įmanoma suprasti tai, kas ir turėtų būti suprasta.

2. Įvadinėje Ereto studijoje „Iš mistikos istorijos. Trumpa mistikos istorijos apžvalga nuo primityviųjų tautų iki Eckharto" aiškiai skiriamos dvi dalys: nekrikščioniškoji ir krikščioniškoji mistikos istorija. Paskutinė šio veikalo dalis skiriama viduramžių *vokiečių mistikai*, kurią Eretas drąsiai vadina dominikonų mistika. „Trumpoje mistikos istorijos apžvalgoje" aptarti filosofai (nuo antikos laikų) turėjo tiesioginės įtakos Mokytojui Ekhartui ir jo sekėjams Seuse ir Tauleriui.

3. J. Eretas savo pirmąją mistinės literatūros studiją skiria Ekharto mokiniui *Seuse* ir Seuse dvasios mokinei *Elzbietai Stagel*. Elzbieta Stagel nusipelnė dėmesio, nes parašė išsamią Seuse autobiografiją. Šioje studijoje daug sužinome apie Seuse mistinį mokymą. Seuse laikomas *mistikos poetu*. Jis mėgo mintis reikšti *vaizdais*. Kurdamas vaizdą, šis mistikas stengiasi išreikšti abstraktųjį mistikos mokslą, suteikdamas jam konkrečią formą, aiškiai, paprastai atvaizduodamas ir taip (per)duodamas ir (iš)saugodamas savo mintis konkrečiu vaizdu. Kadangi vaizdas rodo tikrovę, belieka kontempliuoti patį vaizdą, tai reiškia – *žiūrėti* į jį. Kontempliuojant tikrovę per jos atvaizdavimo formą, atsiranda prielaida, jog galbūt esama dar kažko kito, kas galbūt neatvaizduojama vaizdu, ir apie ką nieko negalima pasakyti.

4. Antroji mistinės literatūros studija, skirta *Henrichui Seuse*, tik papildo pirmąjį veikalą. Jame Eretas pateikia išsamesnę ir platesnę Seuse autobiografiją ir vieną iš jo traktatų – „Traktatą apie tiesą", kuriame sprendžiami spekuliatyviosios mistikos klausimai. *Čia turime galimybę susipažinti* su Ereto iš senosios vokiečių kalbos į lietuvių kalbą išverstu Seuse traktatu, ginančiu pagrindines Mokytojo Ekharto tezes jo byloje.

5. Trečioji mistinės literatūros studija skirta *Tauleriui*. Tauleris yra vienas žymiausių viduramžių pamokslininkų, o iš mistikų – pats iškalbingiausias. Tauleris nebuvo linkęs į jokias abstrakcijas, vertino aukso vidurio kelią. Ypač vengė dviejų pavojų: per didelio intelektualizmo ir spekuliacijų (tai būdinga Ekhartui), per griežtos kūno askezės (tai būdinga Seuse). Savo pamoksluose nuolat pabrėždavo, jog mistines tiesas labiau reikia ne protu suvokti, bet pritaikyti savo gyvenimo *praktikoje*, t. y. ne žinoti apie Dievo veikimą, o jį *patirti*.

6. Seuse ir Tauleris širdies gelmėse saugojo ir ištikimai vykdė savo Mokytojo Ekharto pagrindinę mintį: *geriau vienas, vykdąs Kristaus mokslą, negu tūkstantis jį skelbiančių (Wger wre ein lebemeister denne tsent lesemeister)*. Šie mistikai ir mokytojai kalba apie tikrovės pažinimą ne tam, kad sukurtų dar vieną mokslinę teoriją, bet kad išmokytų gyventi nepridengtą etiketėmis ir kaukėmis, ne paviršutinišką, bet tikrą, dėmesingą ir atvirą gyvenimą, sutelktą į dabarties akimirkos patirtį.

7. Remiantis Ereto mintimis, galima teigti, jog šis mistinis mokymas, atsiradęs XIV amžiuje, nėra pavaldus konkrečiam laikmečiui, jo esmė nesikeičia, jis ne tik lieka reikšmingas, bet ir tampa vis aktualesnis siekiantiems gyventi dvasinį gyvenimą.

NUORODOS

[1] *Grinius J.* J. Eretas – iniciatyvos ir stiliaus mokytojas // Vilnius: Aidai. 1957. Nr. 1. P. 21–25.

[2] *Grinius J.* Veidai ir problemos lietuvių literatūroje I. Roma: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija. 1973. P. 270.

[3] *Grinius.* Ten pat. P. 274.

[4] Ten pat.

[5] Šie du poetai literatūros kritikų nebuvo vienodai vertinami. Dantės asmuo ir kūryba buvo aprašomi ir šviesiomis, ir tamsiomis spalvos, t. y. vieni kritikai Dantę aukštino, kiti jį žemino, tačiau Goethes literatūros kritikai kažkodėl nedrįso taip drąsiai ir atvirai vertinti, jis buvo tiesiog garbinamas.

[6] *Eretas J.* Heinrichas Seuse ir Elsbieta Stagel. Kaunas: Šviesa. 1929. P.VI.

[7] Mokslininkas, bandydamas paaiškinti jį supantį pasaulį, vartoja *sąvokas*. Sąvoka (vok. *Begriff – pagriebti, nutverti) implikuoja* į griebimo judesį nukreiptą sąmonės būseną. Protu *pagriebti* suobjektintą tikrovę – tai mokslininko santykis su pasauliu. Kitaip tariant, *griebimo* judesiais mokslininkas siekia įsitvirtinti savo suobjektintame (sukurtame) pasaulyje ir tuo pačiu jį tarsi užvaldyti. Sąmonei užvaldžius tokį suobjektintą pasaulį, keičiasi ir paties žmogaus egzistencija: objektyviame pasaulyje žmogus egzistuoja kaip daiktas šalia kitų daiktų. Objektyviame pasaulyje žmogus egzistuoja savo noru atsitraukęs nuo tiesioginio santykio su išgyvenama tikrovės konkretybe, ją stebėdamas pro šalto ir išdidaus teorinio proto šydą.

[8] Graikų kalboje *mystikos* – paslaptingumas; *mycin* – užmerkti akis. Žodžiai „mistika", „mistinis", „mistinė patirtis", „mistinė sąmonė", „mistinė idėja" yra labai įvairiai aiškinami. Mistika – iš tiesų labai miglota ir klampi sritis, savo gelme pranokstanti žmogiškąjį supratimą.

Analizuojant aukščiausią religinę patirtį – mistinę patirtį išryškėja būtent *kontingencijos* (žodžiu „kontingencija" žymime tai, kas faktiška ir atsitiktina, kaip to, kas logiškai būtina ir dėsninga, priešybę) problema, kurioje nėra jokios loginės būtinybės. Šis aukščiausios religinės patirties fenomenas sugriauna griežtojo mokslo teiginį, jog neegzistuoja jokia laisvė už loginio proto ribų, paneigia mokslinių argumentų galios savaime suprantamumą. Mistinė tiesa ne tokia, kokia tariasi esanti, nes ji nesiremia nei protu, nei subjekto kuriama iliuzija, ji tiesiog yra, jai nereikia įrodymų. Galbūt todėl daugelis mokslininkų į mistinius reiškinius žvelgia su dideliu nepasitikėjimu ir įtarumu. Sunku ką nors tikra pasakyti apie tai, ko neapima logika ir protas. Todėl misticizmas dažnai yra painiojamas su okultizmu, paranormaliais ar kitais sunkiai suvokiamais reiškiniais.

[9] *Underhill E.* Mysticism. New York: The Macmillan Company. 1960. P. 4.

[10] *Eretas.* Elsbieta Stagel. P. VII.

[11] *Eretas J.* Iš mistikos istorijos // Religijos mokslo laikraštis SWTHR. Kaunas. 1928. Nr. 2. P. 105.

[12] Ten pat.

[13] Ten pat.

[14] Viduramžių filosofinė kryptis, teigianti, kad sąvokos (universalijos) tėra bendrieji vardai įvairiems daiktams ir jų savybėms žymėti.

[15] Viduramžių idealistinės filosofijos kryptis, tvirtinusi, kad bendrybės (universalijos) egzistuoja savarankiškai, realiai, nuo sąmonės nepriklauso ir yra pirminės atskirybių atžvilgiu. / Šiuolaikinės idealistinės filosofijos gnoseologinė koncepcija, pripažįstanti objektyvios realybės egzistavimą nepriklausomai nuo sąmonės.

[16] Bajorų kilmės vienuolė Hildegarda Bingenietė (1098–1179) žinoma kaip vienuolynų organizatorė ir Dievo žodžio skleidėja Vokietijoje. Ji religiniais reikalais susirašinėjo su popiežiais, imperatoriais ir šiaip svarbiais asmenimis (pvz., su šv. Bernardu Klerviečiu), daug laiko skyrė gamtos tyrinėjimui. Ji vadinama pirmąja vokiečių gamtos mokslininke ir gydytoja. Taip pat žinoma kaip vokiečių misticizmo pradininkė. Hildegarda buvo apšviesta antgamtinės šviesos ir patyrė stebuklingų regėjimų. Svarbiausias jos mistinis veikalas *Scivias* 1513 m. išleistas Paryžiuje.

[17] Dar labiau mistikoje atsiskleidžia dominikonų mokslo veikiama Mechtilda Magdeburgietė (1210–1301). Eidama 12-uosius metus pajuto, jog yra kviečiama pasišvęsti dvasiniam gyvenimui. Magdeburge gyvenusi kaip beginė, t. y. panašų į vienuolių gyvenimą, bet nedavusi įžadų ir turėjusi teisę grįžti į pasaulį, vėliau įstojo į cistersų vienuolyną Helftoje. Nuo 1250 m. jos surašyti regėjimai surinkti į veikalą „Das fliessende Licht", parašytą vokiečių kalba. Šis veikalas yra vienas svarbiausių vokiečių mistikos istorijoje.

[18] *Eretas.* Iš mistikos istorijos. SWTHR P. 105.

[19] Šioje vietoje gali kilti klausimas: kuo susijęs šv. Pranciškus su Ekhartu ir jo mokiniais? Viena aišku, kad pranciškonų įkūrėjas Pranciškus Asyžietis (1182–1226), gyvenęs anksčiau

už Mokytoją Ekhartą, Seuse ir Taulerį, tikrai jiems buvo gerai žinomas jau vien dėl to, kad praėjus šimtmečiui po šv. Pranciškaus mirties jo sekėjai pranciškonai buvo pagrindiniai Ekharto kaltintojai jo byloje.

[20] *Eretas J.* Heinrichas Seuse (Suso). Kaunas: Šviesa. 1929. P. 3.

[21] *Eretas.* Elsbieta Stagel. P. 8.

[22] Mistinis kelias yra nepaprastas. Jis gali nuvesti į aukščiausią laimę ir į didžiausią nusiminimą ar nelaimę. Pastaruoju keliu nueita ten, kur neturėta gerų dvasios mokytojų. Praktika ir teorija rodo, kad mistikai būtinai reikia dogmų ir tinkamų vadovų. Visos didžiausios mistikos srovės vadovavosi šiomis taisyklėmis, todėl dažniausiai tenka kalbėti apie mistikų poras. Vokietijoje Margaritą Ebner globojo Henrichas von Nördlingen, Mechtildą Magdeburgietę – Henrichas von Halle. Šv. Jeronimas IV a. pab. Romoje globojo nemaža moterų mistikių: Marcelą, Paulą ir jos dukteris, Eustachiją, Blasilą. XVI a. Ispanijoje šv. Teresę globojo šv. Petras Alkantarietis ir šv. Kryžiaus Jonas. XII a. Prancūzijoje t. Claude de la Colombiere – Mariją Margaritą Alecoque. Tačiau toks vadovavimas kartais duodavo ir neigiamų rezultatų: 1699 m. Fenelonas buvo pasmerktas už savo dvasios dukters skelbiamą kvietizmą.

[23] Įdomu, kad Ekharto pamokslų klausydavosi Strassburgo ir Kelno vienuolės, tačiau net Šveicarijoje, kur Ekhartas niekada nedėstė ir savo pamokslų ten nesiuntė, jų buvo pakankamai. Pamokslų platinimo darbą paprastai atlikdavo jo klausytojos. Iškart pasižymėjusios svarbiausias pamokslo mintis vėliau papildydavo tekstą, todėl dažnai atsirasdavo netikslumų, neaiškumų ir net didesnių klaidų. Užrašinėjimo darbą atlikdavo ne viena vienuolė ar beginė ir ne viename vienuolyne, todėl pamokslų turinys ir forma buvo atkuriama labai nevienodai. Tačiau tuo viskas nesibaigdavo. Trokšdamos dvasinio peno seselės sau darydavo šių užrašų nuorašus. Tokie nuorašai nuo originalaus teksto ir stiliaus dar labiau nutolę, jų tekstas būdavo iš naujo redaguojamas, nes kiekvienas jį taikydavo sau. Taigi galiausiai pasikeisdavo ne tik pamokslų turinys, bet ir forma.

Pamokslų iškraipymo pavojus nebūtų buvęs toks didelis, jei ne savita Ekharto kalbėsena. Jis dažnai kalbėdavo paradoksais, negirdėtais palyginimais, rizikingomis alegorijomis. Tai iš pirmo žvilgsnio atrodydavo nesuderinama su Bažnyčios mokymu. Tai, ką jis pasakydavo oratoriniais ir stilistiniais sumetimais, publika dažnai priimdavo kaip naujo mokslo skelbimą. Tačiau Ekharto pamokslai buvo pirmieji užrašai vokiečių liaudies kalba, apimantys sudėtingus teologinius ir filosofinius klausimus. Pamokslų perrašinėtojos daug prisidėjo prie savo krašto literatūros ir Bažnyčios mokslo populiarinimo. Tuo tarpu mokslo vyrai savo veikalus rašė tik lotynų kalba.

Išskyrus trumpą Seuse autobiografiją, kurią Seuse kažkada papasakojo gabiai savo mokinei Elzbietai, o ši išgirstas žinias slapta rūpestingai surašė, pirmoji studija visa skiriama Elzbietos mistinio kelio atskleidimui. Tačiau skaitydami apie šios vienuolės tobulėjimą labai daug sužinome apie Seuse mistikos mokymą. Šioje studijoje Eretas atskleidžia Seuse mistinio mokymo pagrindą, nes būtent iš to, ko Seuse mokė Elzbietą, sužinome, kuo gyveno jis pats. Antra mistinės literatūros studija, skirta Henrichui Seuse, tik papildo pirmąją studiją. Joje Eretas nepateikia apibendrintos Seuse mistinio mokymo analizės, tik dar kartą pristato išsamesnę ir platesnę Seuse autobiografiją ir vieną iš jo traktatų – „Traktatą apie tiesą", kuriame sprendžiami spekuliatyviosios mistikos klausimai. Čia turime galimybę susipažinti su paties Ereto iš senosios vokiečių kalbos į lietuvių kalbą išverstu Seuse traktatu, skirtu apginti pagrindines Mokytojo Ekharto tezes jo byloje. Ekharto tyrinėtojai studijavo šį Seuse traktatą lygindami, kiek jis sutinka ar nesutinka su inkriminuotomis Ekharto tezėmis. Eretas šiose (I ir II) studijose daug kur mini Mokytoją Ekhartą, Tauleris taip pat nelieka nepastebėtas. Taigi autorius visose savo mistinės literatūros studijose nori išlaikyti glaudų ryšį tarp šių trijų, ypač jį dominusių, viduramžių dominikonų pamokslininkų, žymių asmenybių ir vokiečių mistikos formatorių.

[24] *Eretas.* Elsbieta Stagel. P. 17.

[25] *Eretas.* Ten pat. P. 46. Originalo kalba skamba taip: „Der mensch mag in zit dar zu kommen, daz er sich verstand eins in dem, daz da nicht ist aller der dingen, die man besinnen alder geworten mag; und daz nicht nemmet man nach verhengter wise got, und ist an im selber ein aller weslichostes iht" (*Heinrich Seuse.* Deutche Schriften. Hersg. von Dr. K. Bihlmeyer. Stuttgart: W. Kohlhammer. 1907. P. 342). Vertimas į šiuolaikinę vokiečių kalbą: „Der Mensch vermag in dieser Enderzeit dahin zu gelangen, das er sich eins begreiftin dem, das da ist ein Nicht aller Dinge, die man verstehen oder in Worten aussprechen kann. Und dieses Nicht nennt man nach allgemeiner Übereinstimmung Gott, und das ist an sich selber ein allerwesenhaftes Sein" (*Heinrich Seuse.* Deutche mystische Schriften. Hersg. von G. Hofmann. Düsseldorf: Patmos-Verlag. 1966. P. 346).

[26] *Eretas.* *Heinrichas Seuse.* P. 36. „Traktatas apie tiesą" – P. 33–60. Taip pat žr. *Heinrich Seuse.* Deutche Schriften. P. 329. Šiuolaikine vokiečių kalba tai skamba taip: „Dies nenne ich die ewige ungeschaffene Wahrheit". *Heinrich Seuse.* Deutche mystische Schriften. P. 334).

[27] Čia Seuse susiduria su tais pačiais sunkumais, kurie anksčiau buvo kilę Dantei (1265–1321), savo veikale „Dieviškoji komedija" („*Divina Commedia*") bandžiusiam aprašyti Dievą ir dangų: dalykus, kuriems jokie vaizdai (kad ir geriausi) netinka. Vėliau šiuos sunkumus patyrė Miltonas (1608–1674), rašydamas veikalus „Prarastas rojus" („*Paradise Lost*") ir „Sugrąžintas rojus" („*Paradise Regained*"), Klopstockas (1724–1803), sukūręs veikalą „Mesijas" („*Messias*"), ir dar daugybė kitų. Seuse, būdamas teologas, patenka į žymiai sudėtingesnę situaciją negu minėtieji poetai. Paaiškinti sąvokas yra daug sunkiau nei sukurti žmogui suvokiamus vaizdus.

[28] Vaizdingumas yra Seuse idealas: jis savo mintis ne tik reiškia vaizdinga kaba, bet jas ir nupiešia. Piešė jis ne taip kaip tikras profesionalas, bet kaip knygos autorius, norėdamas tekstą padaryti aiškesnį ir suprantamesnį. Priskaičiuojama 12 tokių aiškinamojo pobūdžio Seuse paveikslų, išleistų dar prieš jo mirtį 1366 m. kartu su jo raštų rinkiniu „Exemplar". Šiame rinkinyje savo piešinių tikslą Seuse apibūdina taip: „Šie dangiškieji (savo siužetais) paveikslai, kurie vienur kitur čia randami, yra tam, kad iš savo pojūčių išlaisvintas ir viduje susikaupti besistengiąs dieviškasis žmogus nuolat turėtų tai, kas jį nuo šio apgaulingo, žemyn traukiančio pasaulio, vėl ragintų kilti link meilingojo Dievo" (*Eretas.* Heinrichas Seuse. P. 29.).

[29] *Eretas.* Elsbieta Stagel. P. 40.

[30] *Kantas I.* Grynojo proto kritika. Vilnius: Mintis. 1996. P. 98.

[31] *Vitgenšteinas L.* Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis. 1995. P. 48 (2.12).

[32] Visi mistikai kalba apie „vidinio kilimo laipsnius". Ne visada jie yra vienodi, turint galvoje jų skaičių ir pavadinimus, tačiau iš esmės atspindi tuos pačius svarbius dalykus: *susikaupimą* (nusigręžimas nuo išorinio pasaulio, sielos apsivalymas), *pasinėrimą* į sielos gilumą (sielos apšvietimas) ir Dievo *regėjimą* arba su Juo *susivienijimą* (sielos apsvaigimas – ekstazė). Seuse laipsniai irgi maždaug atitinka šią schemą.

[33] Pora šimtų metų vėliau už Seuse šv. Kryžiaus Jonas šį procesą vadina „tyru perkeitimu (*transformatio, Umgestaltung*) Dievuje". Dievas tokiai sielai suteikia viršgamtinį savo buvimą tokiu būdu, kad ji tampa panaši į Dievą ir įgyja tai, ką turi Dievas... Visa tai įgijusi siela mano labiau esanti Dievas negu siela. Tačiau perkeista siela vis dėlto nepraranda natūralaus savo skirtingumo nuo Dievo prigimties.

Seuse kiekviena proga pabrėžia, kad net ir tokiame susijungime ir Dievas ir siela pasilieka su savo prigimtimi, t. y., kad žmogus dėl to netampa Dievu. Šia prasme jis neseka Ekhartu, linkusiu manyti, kad siela esanti pilnai sudievinama (*wird vergottet*).

[34] Seuse piešinys ir jo paaiškinimas pateikiamas pirmoje mistinės literatūros studijoje (*Eretas.* Elsbieta Stagel. P. 32. 41–42. 52–53. F. Tobino nuomone, Seuse piešinys galėjo būti nupieštas 1360–1366 metais. Šio paveikslo reprodukcija yra saugoma Strassburgo nacionalinėje bibliotekoje (žr. *Henry Suso.* Translated, edited and introduced by Frank Tobin, preface by Bernard McGinn. New York: Paulist press. 1989. P. XV.).

[35] *Eretas.* Elsbieta Stagel. P. 41.

[36] *Eretas.* Ten pat. P. 41.

[37] Apie šiuos du pamokslus J. Eretas neužsimena.

[38] Plačiau apie tai skaityti: *Eretas J.* Meister Eckehartas iš Hochheimo. Kaunas: Šviesa. 1930. P. 126–128.

[39] *Eretas.* Ten pat. P. 11.

[40] *Eretas.* Ten pat. P. 91. Originalo kalba: „Ist ein großer Unterschied zwischen denen, die Heilige Schrift leben, und denen, die sie nur lesen" (*Johannes Tauler.* Predigten. Hersg. von G. Hofmann. Freiburg: Herder-Verlag. 1961. P. 135).

[41] *Eretas J.* Jonas Tauleris iš Strassburgo. Kaunas: Šviesa. 1930. P. 15. Originalo kalba: „Meine Lieben! Die großen Gotteslehler und die Lesemeister streiten sich über die frage, ob Erkenntnis oder Liebe <...> wichtiger und edler sei. Wir aber Wollen hier jetzt sprechen von den Lebemeister" (*Johannes Tauler.* Predigten. P. 389).

[42] *Eretas.* Tauleris. P. 12.

[43] „Dievo draugai" atsirado smunkant Bažnyčios prestižui. Šie žmonės stengėsi stiprinti religinį gyvenimą savo aplinkoje. „Dievo draugai" buvo pasiryžę palikti visa, kas žemiška, ir sekti vien Dievu, t. y. gyveno pagal Kristaus parodytą pavyzdį. Jie ypač vengė dviejų pavojų: per didelio intelektualizmo ir per griežtos kūno askezės. Teologines tiesas jie stengėsi ne tik protu suvokti, bet pirmiausia jas pritaikyti savo gyvenimo praktikoje, t. y. ne žinoti apie Dievo veikimą, o jį *patirti.*

[44] Jau minėjome, jog šiuos tris laipsnius skiria beveik kiekvienas mistikas, tik jiems priskiria

ne vienodas formas ir suteikia skirtingus pavadinimus. Čia Eretas remiasi *Karrer O.* Die grosse Glut. Würszburg. 1928. P. 333.

[45] Atsižadėjimas, kuriam labai daug dėmesio skiria Ekhartas ir jo mokiniai ir nuo kurio prasideda visas mistinis mokymas, glaudžiai susijęs su *pažinimo* problema. Pasaulio neatsižadėjęs žmogus vadovaujasi jusliniu pažinimu, kuris empirinę tikrovę ir visus joje egzistuojančius daiktus laiko tikrąja būtimi. Atsižadėjimas veda į aukščiausią pažinimo pakopą – į dievišką „nežinojimą", kai, pasiekus visišką atsižadėjimą, įvyksta objekto ir subjekto susitapatinimas, susivienijimas su Dievu. Atsižadėjimas pasuka žmogaus gyvenimo kelią atgal ir užbaigia pažinimo procesą: žmogus, atsižadėdamas sukurtojo pasaulio ir jo vaizdinių, vis labiau pažįsta Dievą.

[46] *Eretas.* Jonas Tauleris. P. 24.

[47] *Eckhart J.* Traktatai ir pamokslai. Vilnius: Pradai. 1998. P. 12. Originalo kalba: „Die Leute brauchen nicht soviel nachzudenken, was sie *tun* sollten; sie solten vielmehr bedenken, was sie *wären*. <...> Wie heilig die Werke immer sein mögen, so heiligen sie uns ganz und gar nicht, soweit sie Werke sind, sondern: soweit wir heilig sind und sein besitzen, soweit heiligen wir alle unsere Werke, es sei Essen, Schlafen, Wachen oder was immer es sei" (*Meister Eckhart.* Traktate. Lateinische Werke II. Texte und Übersetzungen von N. Largier. Frankfurt am Mein: Deutscher Klassiker Verlag. 1993. P. 342).

[48] *Eretas.* Jonas Tauleris. P. 24.

[49] *Eretas.* Ten pat. P. 70–71.

[50] *Eretas.* Ten pat. P. 122.

[51] Eretas užsimena apie panašų įvykį Taulerio biografijoje. Neaišku, kokia buvo ta „baisioji yda", privertusi Taulerį kurį laiką sustabdyti savo aktyvią pastoracinę veiklą ir atsidėti savo dvasios tobulinimui. Tačiau „atsivertimas" įvyko apie 40 jo gyvenimo metus. Šį žmogaus gyvenimo amžiaus tarpsnį Tauleris vadina „sėkmingo veikimo sąlyga": „Žmogus gali daryti ką tiktai nori, jis vis dėlto nepasieks tikrosios ramybės, kol nesulauks 40 metų amžiaus. Žmogus iš visų pusių yra suspaustas, prigimtis jį blaško ir ne kartą atsitinka taip, kad, kur jis mano esąs Dievo vedamas, yra tiktai prigimties valdomas ir dėl to jis negali pasiekti nei pilnos tobulos ramybės, nei pasidaryti dangiškas, dar nesulaukęs to amžiaus" (*Eretas.* Jonas Tauleris. P. 28). Ši tema taip pat aptinkama kai kuriuose Taulerio pamoksluose (iš Ereto parinktų pamokslų: 7-ame, p. 74 ir 19-ame, p. 92).

[52] *Eretas.* Jonas Tauleris. P. 107.

[53] *Eretas.* Ten pat. P. 117–118. Originalo kalba: „Meine Lieben! In diesem unbekannten Gott suche deine Ruhestätte, und blicke nicht aus nach Empfindung noch Erleuchtung. <...> Für jetzt halte dich demutsvoll an dein lauteres Nichts, das du in Wahrheit bist. Gibt es irgend etwas, so ist das Gottes und nicht das Deine. Und wende dich nicht zu allem, was in dich leuvhtet, es sei form – und gestaltlos, bildlos, über allem Sein erhaben. <...> Halte dich, von allem entblößt, an deinen verborgenen und unbekannten Gott, und denke, du seist nicht der Mensch, den großen, unbekannten, verborgenen Gott irgendwie zu erkennen; bleibe vielmehr in Stile und Ruhe ohne Erleuchtung und Empfinden" (*Johannes Tauler.* Predigten. P. 419–420).

[54] Lotyniškas žodis *collatio* yra kilęs iš *confero*, reiškiančio sunešti, surinkti, suvienyti, sujungti, priartinti, pasikeisti nuomonėmis, aptarti, apsvarstyti, kalbėtis su kuo nors, prisijungti, prisidėti, atsidėti ir kt.

[55] Be pamokslų, Eretas mini dar tris Tauleriui priskiriamus raštus: traktatą „Materie sunder tytulius und one thema" ir du trumpus veikalus apie išpažintį ir apie Dievo esmę.

[56] *Johannes Tauler.* Sermons. P. 14.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. *Eckhart J.* Traktatai ir pamokslai. Vilnius: Pradai. 1998.
2. *Eretas J.* Heinrichas Seuse ir Elsbieta Stagel. Kaunas: Šviesa. 1929.
3. *Eretas J.* Heinrichas Seuse (Suso). Kaunas: Šviesa. 1929.
4. *Eretas J.* Jonas Tauleris iš Strassburgo. Kaunas: Šviesa. 1930.
5. *Eretas J.* Meister Eckehartas iš Hochheimo. Kaunas: Šviesa. 1930.
6. *Eretas J.* Iš mistikos istorijos // SWTHR. Kaunas. 1928. Nr. 2. P. 105–160.
7. *Grinius J.* Veidai ir problemos lietuvių literatūroje I. Roma: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija. 1973.
8. *Grinius J.* J. Eretas – iniciatyvos ir stiliaus mokytojas // Aidai. 1957. Nr. 1. P. 21–25.
9. *Seuse Heinrich.* Deutche Schriften. Hrsg. von Dr. K. Bihlmeyer. Stuttgart: W. Kohlhammer. 1907.

10. *Seuse Heinrich*. Deutche mystische Schriften. Hrsg. von G. Hofmann. Düsseldorf: Patmos-Verlag. 1966.
11. *Suso Henry*. Transl., ed. and intr. by F. Tobin. New York: Paulist Press. 1989.
12. *Tauler Johannes*. Predigten. Hersg. von G. Hofmann. Freiburg: Herder-Verlag. 1961.
13. *Tauler Johannes*. Sermons. Transl. by M. Shrady. intr. by J. Schmidt. New York: Paulist Press. 1985.
14. *Kantas I*. Grynojo proto kritika. Vilnius: Mintis. 1996.
15. *Meister Eckhart*. Predigten. Werke I. Texte und Übersetzungen von J. Quint. Hrsg. von N. Largier. Frankfurt am Mein: Deutscher Klassiker Verlag. 1993.
16. *Meister Eckhart*. Traktate. Lateinische Werke II. Texte und Übersetzungen von E. Benz, J. Koch, J. Quint und als. Hrsg. von N. Largier. Frankfurt am Mein: Deutscher Klassiker Verlag. 1993.
17. *Underhill E*. Mysticism. New York: The Macmillan Company. 1960.
18. *Vitgenšteinas V*. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis. 1995.

Spausdinti rekomendavo:
doc. dr. T. Sodeika,
dr. E. Būgaitė

Gauta: 2004 03 15
Parengta spaudai: 2004 06 15

Bronė GUDAITYTĖ

JUOZAS ERETAS ON THE MYSTICAL TEACHING OF HEINRICH SEUSE AND JOHANNES TAULER

Summary

Mysticism was an important stream in the philosophy of the fourteenth century, as it became progressively an expression of the intensive spiritual life that was overstepping the limits of a purely intellectual dealing with religious issues. A growing individualism in the sphere of relationships with God was one of its aspects being at the same time a sign of certain dissatisfaction with commonly accepted forms of religion. It was namely a German mysticism that played a significant role in that field in the late Middle Ages. The most prominent representative of it was Meister Eckhart whose ideas about a rather pantheistic identity between God and soul, the idealistic conception of the material world, mystical perception, and human destiny were handed down more by practical preachers than by speculative thinkers. There should be noted Johannes Tauler of Strasbourg (1300-1361) and an ascetic Heinrich Seuse of Constance (1300-1365) who were the closest disciples of Meister Eckhart.

J. Eretas in his studies on the mystical literature names Meister Eckhart *a philosopher of mysticism* because of the latter's devotion to mystical studies; Johannes Tauler is called *a practician of mysticism* because he tried to live out his ideas in daily life in a pastoral field; and Heinrich Seuse is given the name of *a poet of mysticism* because of his capacity to present even the most rationalistic mystic ideas in a poetic way and a specific manner to express his thoughts by images. The merits of Elsbieta Stagel who was a spiritual disciple of Seuse may be summarized as follows: she wrote down Seuse's stories about his mystical experience, collected his letters with spiritual advices, and translated into German the verses her teacher had originally written in Latin.

Seuse and Tauler kept faithfully in their hearts and put into practice the fundamental idea of their teacher Meister Eckhart: *one who puts into practice the teaching of Christ is better than a thousand who speak about that* (*wżger wżre ein lebemeister denne tūsent lesemeister*). These mystics and teachers speak of the understanding of reality not by creating various schemes but by *pointing out to the way* one should go and experience that reality. Being on *the way* is not to be understood in terms of a certain attempt to found one more scientific theory; this journey is necessary to teach one to live a responsible and open life that is concentrated on one's present experience in which there is no place for putting on masks and attaching the labels to oneself or others. The spiritual teaching of the fourteenth century called by J. Eretas *the treasure of spirit* is neither subject to any concrete period of time nor changes its essence or looses its significance but always remains actual for those who strive for a serious spiritual life.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: mistinė patirtis, mistinis kelias, mistinis mokymas, Dievas, siela, tikrovė.

KEY WORDS: mystical experience, mystical way, mystical teaching, God, soul, reality.

Bronė GUDAITYTĖ – VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Filosofijos katedros doktorantė. Adresas: Naujoji g. 6, Kaunas. Tel. 8 37 545453; mob. tel. 8 677 24100. El. paštas Brone_Gudaityte@fc.vdu.lt

Bronė GUDAITYTĖ – PhD student in the Departament of Philosophy at the Faculty of Humanities in VMU. Address: Naujoji g. 6, Kaunas. Phone 8 37 545453; 8 677 24100. E-mail Brone_Gudaityte@fc.vdu.lt